

TERVETULOA TYYNELÄÄN!

Selkokielen tietopaketti kehitysvammaiselle
asukkaalle

Susanna Malinen

Opinnäytetyö, syksy 2015

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Malinen, Susanna. Tervetuloa Tyynelään! Selkokieline tietopaketti kehitysvammaiselle asukkaalle. Helsinki, syksy 2015, 94 s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tervetuloa Tyynelään! Selkokieline tietopaketti kehitysvammaiselle asukkaalle, oli toiminnallinen opinnäytetyö. Työelämän yhteistyökumppanina oli Tyynelän ryhmäkoti, joka on Helsingin kaupungin alainen ohjatun asumisen yksikkö. Opinnäytetyön tarkoituksena oli valmistaa selkokieline tietopaketti, kansio, Tyynelän ryhmäkotiin muuttavia asukkaita varten. Tarkoituksena oli tarjota tietoa ryhmäkodin arjesta ja käytännöistä uusille asukkaille ennen muuttota. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää apuväline, joka tukee asukkaita tarjoamalla heille mahdollisuuden valmistautua uuteen arkeen ja helpottaa siirtymistä uuteen ympäristöön. Opinnäytetyössä perehdyttiin esteettömään viestintään ja sen myötä selkokieleen ja kuvien käyttöön kirjoitetun tekstin tukena. Kansio on selkokielisiksi laadittu ja piktogrammeihin kuvitettu.

Kansiota varten selvitettiin millaista tietoa asukkaille annetaan muuttoprosessin eri vaiheissa sekä kartoitettiin Tyynelän ryhmäkodin ohjaajien ajatuksia kansion kannalta keskeisistä asioista. Kansion sisältö rakennettiin alkukartoituksesta nousseiden tietojen ja ideoiden ympärille. Selkokieline teksti laadittiin yleisesti hyväksytyjen ohjeiden mukaisesti ja kuvina käytettiin pääosin Sclera-piktogrammeja.

Kansiota tehdessä pyydettiin palautetta ja kommentteja sekä Tyynelän ryhmäkodin ohjaajilta että Tyynelän asukkailta. Lopullisesta versiosta pyydettiin palautte ryhmäkotiin muuttaneelta asukkaalta, hänen vanhemmiltaan sekä Tyynelän ohjaajilta. Palaute oli positiivista. Asukas koki, että Tyynelän ryhmäkodin arkeen oli kiva tutustua jo ennen muuttota, eikä muutto ja uusi arki jännittänyt niin paljoa kun oli saanut etukäteen selata kansiota. Myös asukkaan vanhemmat kokivat kansion hyödylliseksi, sillä hekin saivat konkreettista tietoa siitä, miten arki ryhmäkodissa pyörii. Tyynelän ohjaajat pitivät kansiota onnistuneena ja aikovat jatkossa käyttää sitä uusien asukkaiden muuttaessa.

Opinnäytetyön mukaan uusille asukkaille annettu tietopaketti helpottaa uuteen arkeen siirtymisessä. Lisää käyttäjäkokemuksia kuitenkin tarvitaan, jotta tietopaketin todellista hyötyä voi arvioida.

Asiasanat: kehitysvammaisuus, asuminen, esteettömyys, selkokieli, piktogrammit

ABSTRACT

Malinen, Susanna. Welcome to Tyynelä! A plain language guide for new residents with developmental disabilities. Helsinki, autumn 2015. 94 p., 2 appendices. Language: Finnish. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

Welcome to Tyynelä! A plain language guide for new residents with developmental disabilities was a functional thesis. The thesis was carried out in co-operation with the group home Tyynelä, which is a Helsinki city-owned assisted living unit for individuals with developmental disabilities.

The purpose of the thesis was to make a plain language guide for new residents who move to the group home Tyynelä and to give them information about the daily routines of the group home Tyynelä before they move in. The aim of the thesis was to create a tool which can support the people with developmental disabilities in their new life situation. The guide is folder shaped, written in plain language and illustrated with picto-pictures.

The material for the guide was gathered from the personnel of the group home Tyynelä. The plain language text was drawn up according to the instructions that are generally accepted and Sclera -picto-pictures were mainly used as plain pictures.

During the making of the process both the personnel and the residents of Tyynelä were asked for feedback. The feedback from the final version of the guide was asked from the inhabitant who moved in to the group home Tyynelä, from one's parents and from the personnel of Tyynelä. The feedback was positive. The resident experienced that it was nice to browse the guide beforehand and become familiar with the daily routines of Tyynelä before actually moving in. Also the resident's parents regarded the guide useful because they got real information about the daily routines in the group home Tyynelä. The personnel of Tyynelä considered the new tool helpful and intend to use it in the future when new residents move in.

According to this thesis, a plain language guide for new residents can support the residents in their new life situation. However, more research should be done, in order to find out about the real benefit of the guide.

Keywords: Developmental Disabilities, Group Homes, Accessibility, Plain language, Picto-pictures

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TYYNELÄN RYHMÄKOTI.....	7
3 KEHITYSVAMMAISUUS, ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS JA ASUMINEN.....	9
3.1 Kehitysvammaisuuden määritelmä	9
3.2 Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeudesta	10
3.3 Kehitysvammaisten asumispalvelut	12
3.4 Muuttoon ja asumiseen liittyviä tutkimuksia	14
4 ESTEETTÖMÄN VIESTINNÄN EDELLYTYKSET	17
4.1 Esteettömyys viestinnässä	17
4.2 Selkokielen lähtökohdat.....	18
4.3 Kuvat kirjoitetun tekstin tukena	20
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	22
6 KANSION TOTEUTUS	24
6.1 Alkukartoitus ohjaajien kanssa	24
6.2 Kansion suunnittelu	27
6.3 Kansion valmistus.....	29
6.4 Uuden asukkaan, hänen vanhempinsa ja ohjaajien palaute.....	32
6.5 Oma arvio kansiosta	34
7 POHDINTA	36
7.1 Eettisyys ja luotettavuus	36
7.2 Ammatillinen kasvu	39
7.3 Johtopäätökset ja jatkokehittämissuositukset	42
LÄHTEET	46
LIITE 1: Alkukartoitusrunko	52
LIITE 2: Tervetuloa Tyynelään! - selkokieline tietopaketti uudelle asukkaalle.....	53

1 JOHDANTO

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on valmistaa selkokieline tietopaketti, kansio, Tyynelän ryhmäkotiin muuttavia asukkaita varten. Tarkoituksena on tarjota tietoa ryhmäkodin arjesta ja käytännöistä uusille asukkaille ennen muuttoa. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää apuväline, joka tukee asukkaita tarjoamalla heille mahdollisuuden valmistautua uuteen arkeen ja helpottaa siirtymistä uuteen ympäristöön.

Olen tehnyt töitä Tyynelän ryhmäkodissa ja opinnäytetyön idea nousi tutkiessani työntekijöille tarkoitettua perehdytyskansiota. Jäin pohtimaan, miksi asukkaat eivät saa vastaavanlaista tietopakettia muuttaessaan asumisyksikköön? Asumisyksikön arki voi olla hyvin erilaista verrattuna elämään kotona tai toisissa asumisyksiköissä. Ajattelin asiaa omalle kohdalleni. Jos itse muuttaisin ryhmäkotiin, haluaisin saada etukäteen mahdollisimman paljon tietoa siitä, mikä minua odottaa. Sain ajatuksen asukkaalle annettavasta tietopaketista, josta löytyisi konkreettista informaatiota ryhmäkodin arjesta sekä käytännöistä.

Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista ja toteutustapana voi olla esimerkiksi kansio tai opas. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.) Opinnäytetyönä työstämäni produktio on eräänlainen opas, mutta kutsun sitä mieluummin tietopaketiksi tai pelkästään kansioksi. Tämä siitä syystä, että sana opas tässä yhteydessä kuulostaa mielestäni negatiiviselta. Se kuulostaa siltä, että yrittäisin opastaa asukkaita kuinka heidän tulee elää, mikä ei missään nimessä ole tarkoitus.

Opinnäytetyönä valmistuvan kansion lähtökohtana on esteettömyys ja tiedon jakaminen ymmärrettävässä muodossa. Tieto kuuluu kaikille ja jotta tieto olisi kaikkien saavutettavissa, on siitä tehtävä esteetöntä eli muokattava ymmärrettävään muotoon. Käytännössä tämä tarkoittaa tekstin muokkaamista selkokielle eli yleiskielisen tekstin muuttamista sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan helppolukuisemmaksi ja ymmärrettävämmäksi. Selkokielliset julkaisut on tarkoitettu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä, esimerkiksi kehitysvammaisille. (Leskelä & Virtanen 2006, 8–9). Kirjallisesta tuotokses-

ta voi tehdä vielä saavutettavamman, mikäli kirjoitetun tekstin tukena käytetään kuvia. Ilmaisun tukena voidaan käyttää erilaisia graafisia keinoja, esimerkiksi piktogrammikuvia. (Heister Trygg 2010, 58.)

Esteettömän viestinnän lisäksi opinnäytetyön teoreettisia lähtökohtia ovat kehitysvammaisuus, itsemääräämisoikeus ja kehitysvammaisten asumispalvelut. Nykyään diagnoosilähtöisestä ajattelumallista pyritään vähitellen eroon, mutta koska Tyynelän ryhmäkoti määrittelee toimintansa kohdistuvan kehitysvammaisille, on minunkin opinnäytetyöni kohderyhmänä kehitysvammaiset. Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeus on ajankohtainen aihe, joka myös minun on huomioitava kansiota valmistaessa. Perehtymällä itsemääräämisoikeuteen laki- ja käytäntöjen kautta, selvennän itselleni kuinka minun tulee valmistaa kansio, jotta se ei vähättele tai riko kehitysvammaisten itsemääräämisoikeutta. Opinnäytetyö on tarkoitettu ryhmäkotiin muuttaville asukkaille, joten kokonaisuuden hahmottamiseksi käyn läpi kehitysvammaisten asumispalveluita sekä muuttoon liittyviä tutkimuksia.

Henkilökohtaisena tavoitteenani on oppia uuden asukkaan muuttoprosessi. Miten uusi asukas perehdytetään ryhmäkodin käytäntöihin? Mikä on ensisijaista tietoa, mitä asukkaalle välitetään hänen muuttaessaan ryhmäkotiin ja opetellessaan elämään ryhmäkodin arjessa? Mitkä asiat ovat mahdollisia kompastuskiviä uudelle asukkaalle? Koska kehitysvammaisten muuttoon liittyvät asiat ovat ajankohtaisia, koen ammatillisesti tärkeänä, että pääsen tutustumaan muuttoon liittyvään prosessiin ja näkemään millä tavoin kehitysvammaista on mahdollista tukea muutossa ja uudenlaisessa arjessa.

Henkilökohtaisena tavoitteenani on myös sosionomin (AMK) kompetensseja mukaillen kehittää osaamistani kehittämishankkeiden suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja raportoinnissa (Sosiaalialan AMK-verkosto 2010). Lisäksi tavoitteenani on selvittää esteettömän viestinnän lähtökohtia sekä oppia hyödyntämään minulle uusia työmenetelmiä, eli piktogrammeja kirjoitetun tekstin tukena sekä laatimaan selkokieliä materiaaleja. Oppimaani aion soveltaa selkokielisen tietopaketin valmistamisessa.

2 TYYNELÄN RYHMÄKOTI

Työelämän yhteistyökumppanini on Etu-Töölössä sijaitseva Tyynelän ryhmäkoti, joka on toiminut nyky muodossaan jo vuodesta 1977. Samassa kiinteistössä toimii lisäksi Tyynelän toimintakeskus. Tyynelän ryhmäkoti on Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston alainen ohjatun asumisen yksikkö. Vammaisten asumispalvelut kuuluvat perhe- ja sosiaalipalveluiden yksikköön. (Helsingin kaupunki i.a.a.)

Tyynelässä asuu 13 lievästi tai keskiasteisesti kehitysvammaista henkilöä. He asuvat kahdessa kerroksessa, kolmannessa kerroksessa on tilat yhdeksälle ja katutasossa neljälle asukkaalle. Asukkailla on omat huoneet, jotka on kalustettu heidän omilla huonekaluillaan ja tavaroillaan. Huoneesta riippuen asukkaalla voi olla yksityinen kylpyhuone tai yhteinen kylpyhuone yhden tai useamman asukkaan kanssa. Kummassakin kerroksessa on yhteiset keittiötilat ja olohuoneet. Molemmissa olohuoneissa on televisio ja yläkerrassa on lisäksi tietokone. Ryhmäkodin asukkailla on myös käytössään sauna sekä pyykkitupa talon kellarikerroksessa.

Asukkaille tarjotaan arkisin neljä ateriaa ja päiväkahvit, riippuen siitä ovatko he eläkkeellä vai töissä. Viikonloppuisin tarjotaan kolme ateriaa. Henkilökunta auttaa ja ohjaa asukkaita muun muassa terveyteen ja vapaa-aikaan liittyvissä asioissa sekä muiden asioiden hoitamisessa, esimerkiksi vaatehankinnoissa. Asukkailla on mahdollisuus säilyttää ylimääräisiä säästöjään toimistossa, joista ohjaajat antavat heille rahaa pieniä ostoksia varten. Suurempia hankintoja varten pyydetään rahaa taloudellisilta edunvalvojilta. Terveysasioissa ohjaajat auttavat kykynsä ja pätevyytensä mukaan, muutoin asukkaat saavat apua terveydellisiin ongelmiinsa terveysasemalta tai Helsingin kaupungin kehitysvammapoliklinikalta. Kehitysvammapoliklinikka täydentää sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluita tarjoamalla asiantuntemusta kehitysvammaisuuteen liittyvissä kysymyksissä (Helsingin kaupunki i.a.b).

Osa Tyynelän asukkaista käy arkisin työ- ja päivätoiminnassa, osa on jo eläk-

keellä kuluttaen aikaa ryhmäkodissa ja sen lähialueilla ulkoillen. Aasukkaat käyttävät lähialueen palveluita omatoimisesti hyväkseen. Lisäksi heitä ohjataan osallistumaan vapaa-aikanaan kehitysvammaisille henkilöille suunnattuihin kerhotoimintoihin sekä muihin tapahtumiin.

Tyynelässä työskentelee neljä ohjaajaa, joista kolme on koulutukseltaan sosionomeja tai vastaavia ja yksi hoitaja. Heidän kaikkien työnimikkeensä on kehitysvammaisten ohjaaja. Tyynelän ryhmäkodin esimies on koulutukseltaan kehitysvammaisten ohjaaja ja Tyynelän lisäksi hän toimii esimiehenä kolmelle muulle lähialueen ryhmäkodille. Tyynelän ryhmäkodissa ohjaajat ovat paikalla arkisin kello 7–21 ja viikonloppuisin kello 8–20.30. Yöaikaan kiertävä yöhoitaja käy tarvittaessa ryhmäkodissa sen lisäksi, että jokaisella asukkaalla on huoneessaan turvapuhelin, jolla saa apua mahdollisessa hätätilanteessa.

3 KEHITYSVAMMAISUUS, ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS JA ASUMINEN

3.1 Kehitysvammaisuuden määritelmä

Kehitysvammaisten tarkkaa lukumäärää ei tiedetä. Tutkimusten mukaan Suomessa noin yksi prosentti väestöstä on kehitysvammaisia. Erilaisissa tautien esiintyvyyttä tutkivissa selvityksissä on todettu, että suomalaisväestössä on noin 30 000 lievästi kehitysvammaista, 10 000 keskivaikeasti kehitysvammaista, 5000 vaikeasti kehitysvammaista ja 5000 syvästi kehitysvammaista. 1960-luvulta alkaen kehitysvammaisten osuus väestöstä on pysynyt samana, mutta lievästi vammaisten osuus on kasvanut ja keskivaikeasti sekä vaikeasti kehitysvammaisten osuus on suhteessa vähentynyt. Syvästi kehitysvammaisten osuus on pysynyt samana. Tämän arvellaan johtuvan yleisestä hyvinvoinnin kasvusta, varhaiskuntoutuksesta sekä erityiskasvatuksesta ja -opetuksesta. (Arvio & Aaltonen 2011, 13, 15.)

Kehitysvammaiseksi määritellään henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, toiminnan häiriön, vian tai vamman vuoksi. Kehitysvamma ilmenee ymmärryksen alueella ja kehitysvammaisen on tavallisesti muita henkilöitä vaikeampi oppia uusia asioita, soveltaa aiemmin oppimaansa uusissa tilanteissa ja itsenäisesti hallita elämäänsä. Käytännössä kehitysvammaisen sosiaaliset, kielelliset, älylliset, motoriset ja omatoimisuustaidot, tarkkaavaisuus sekä hahmottamiskyky ovat heikkomat kuin ikäistensä vammattomien. (Arvio & Aaltonen 2011, 12–13.)

Suomessa käsite kehitysvamma on vakiintunut tarkoittamaan älyllistä kehitysvammaa. Kehitysvamman diagnosointiin käytetään ICD-10-asteikon kriteerejä. Psykologien suorittamassa tutkimuksessa älykkyydosamäärän tulee jäädä alle 70:n, iän mukaiset käsitteelliset, sosiaaliset ja käytännölliset taidot eivät vastaa odotuksia sekä vamman tulee olla ilmennyt kehitysiässä, jotta kehitysvammaisuus diagnoosi täyttyy. (Arvio & Aaltonen 2011, 12–13.) Älyllisen kehitysvammaisuuden käsite kuvaa kuitenkin vain yhtä yksilön suorituskykyyn vaikuttavaa osa-alueetta. Pelkkä älyllisen kehitysvammaisuuden käsite ei riitä kuvaamaan

todellista avuntarvetta, vaan se voi aiheuttaa väärinkäsityksiä ja jopa johtaa alihoitoon. (Kaski 2007, 204.)

Henkilöt, joilla on diagnosoitu lievä älyllinen kehitysvamma, selviytyvät arjessaan yleensä itsenäisesti. He myös kykenevät asumaan itsenäisesti tai hieman tuettuna sekä tekemään töitä ja ylläpitämään sosiaalisia suhteita. Jonkinasteinen jatkuva tuki ja valvonta työssä ovat kuitenkin tarpeellisia. Vaikka lievästi kehitysvammaiset ovat melko omatoimisia, he tarvitsevat yleensä opastusta rahankäytössään, asioiden hoitamisessa tai hankkiessaan tarvittavia palveluita. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 19.)

Keskiasteisesti kehitysvammaiset hoitavat useimmiten melko itsenäisesti jokapäiväiset askareensa. He kuitenkin tarvitsevat lievästi kehitysvammaisia enemmän tukea työssään ja arjessaan, esimerkiksi asumisessa. Useimmat keskiasteisesti kehitysvammaiset osallistuvat ohjattuun työhön joko tavallisella työpajalla tai työkeskuksessa. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 19–20.)

Älyllisen kehitysvammaisuuden aste ei yksinään kerro henkilön todellisesta suorituskyvystä, mutta sen kautta voi tehdä arvioita kehitysvammaisuuden vaikeusasteesta. Yksilön toimintakyky muodostuu hänen älyllisistä toiminnoistaan ja niiden rajoituksista. Toimintakykyyn vaikuttavat myös yksilön muut ominaisuudet sekä elinympäristö. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 19.) Toisin kuin jotkut saattavat olettaa, on kehitysvammaisilla ihmisillä keskenään enemmän erilaisia erityisominaisuuksia kuin yhteisiä piirteitä. Lisävammat ja -sairaudet ovat yleisiä ja vaikuttavat lisänä yksilön kehitykselliseen vuorovaikutukseen hänen ja hänen elinympäristönsä välillä. (Kaski 2007, 204.)

3.2 Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeudesta

Itsemääräämisoikeus perustuu Suomen perustuslain seitsemänteen pykälään, jonka mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Lain mukaan ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Henkilö-

kohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. (Suomen perustuslaki 1999/731.)

Myös laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista on säädetty asiakkaan itsemääräämisoikeudesta. Lain mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide sekä kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun, toteuttamiseen sekä muihin hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviin toimenpiteisiin. Asiakkaan etu on aina ensisijainen. Kuitenkin lakiin on myös lisätty, että mikäli täysi-ikäinen asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty itse osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa tai muun läheisen henkilön kanssa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812.)

Itsemääräämisoikeus on yksi keskeisimpiä potilaan tai asiakkaan oikeuksia kuvaava käsite. Oikeutta itsemääräämiseen voidaan tarkastella joko suppeasti tai laajasti. Suppeasti määriteltynä se on henkilön oikeutta päättää omista asioistaan. Yksinkertaisimmillaan itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan kykyä päätösten tekemiseen ja tehtyjen päätösten toteuttamiseen eli kykyä harkintaan, päättämiseen ja toimintaan. Laajalta merkitykseltään itsemääräämisoikeus sisältää omista asioistaan päättämisen lisäksi oikeuden kompetenssiin. Oikeus kompetenssiin tarkoittaa, että muilla on velvollisuus edistää henkilön kykyä itsenäiseen ajatteluun, päätöksentekoon ja toimintaan. Lisäksi on pidättäydyttävä tekemästä mitään, mikä voisi vähentää henkilön kykyä edellä mainittuihin toimintoihin sekä auttaa henkilöä saamaan riittävästi päättämiseen ja toimintaan tarvittavaa tietoa. (Tornberg 2012, 120–121, 124.)

Suomen vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) yksi toimenpide-ehdotus on vammaisten ihmisten itsemääräämisoikeuden vahvistaminen. VAMPOssa painotetaan, että itsemääräämisoikeus koskee kaikkia vammaisia ihmisiä, myös erilaisissa asumisyksiköissä ja laitoksissa asuvia henkilöitä. (Suomen vammaispoliittinen ohjelma vuosiksi 2010–2015, 11.)

Monen kehitysvammaisen asuinpaikkana on usean asukkaan yhteisö, jonka muita jäseniä tai henkilökuntaa ei itse voi valita. Tällöin mahdollisuus omiin valintoihin kapenee, joka taas voi aiheuttaa ristiriitoja ihmisten välillä. Joissain tapauksissa asumisyksikön ohjaava henkilökunta ei ota riittävästi huomioon asukkaiden yksilöllisiä tarpeita ja myös yhteisön säännöt voivat olla esteenä yksilön omille valinnoille. Joskus valintojen tekemisestä ei ole edes kokemuksia eikä niiden opetteleminen välttämättä onnistu ilman ohjaajien tukea. (Koskentausta, Nevalainen & Sauna-aho 2013.)

3.3 Kehitysvammaisten asumispalvelut

Vammaispalvelulaissa (380/1987) määritellään, että kunnan on järjestettävä palveluasumista henkilöille, jotka eivät kykene suoriutumaan itsenäisesti tavanomaisista elämän toiminnoista. Palveluasuminen on suunnattu avohuollon asiakkaille, sillä kunta ei ole velvollinen järjestämään palveluasumista pitkäaikaista hoitoa tarvitseville. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380.)

Kehitysvammaisten palveluasumisesta säädetään erikseen myös laissa kehitysvammaisten erityishuollosta. Lain mukaan erityishuoltoon kuuluvia palveluksia ovat muun muassa asumisen järjestäminen. Kehitysvammaisten erityishuollon asiantuntijavirastona toimii Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519.) Myös erityishuollon järjestäminen on kuntien velvollisuus. Erityishuollon tarkoituksena on edistää kehitysvammaisen ihmisen suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja huolenpito. Lakia kehitysvammaisten erityishuollosta sovelletaan silloin, kun mikään muu laki ei turvaa kehitysvammaisen oikeuksia. (Laaksonen 2007, 251.)

Asumispalvelujen tulee muodostaa kattava ja turvallinen kokonaisuus. Kaikkiin asumispalveluihin kuuluu tarvittavan tuen ja hoivan tarjoaminen sekä lähipalvelujen käytössä opastaminen. Tällöin taataan vammaiselle mahdollisuus oman

elämänhallintaan ja omien päätösten tekemiseen. (Lampinen 2007, 161–162; Kaski, Manninen & Pihko 2012, 158.)

Asumispalvelujen järjestäminen on ensisijaisesti kunnan tehtävä. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 320). Asumispalveluiden pariin haetaan ottamalla yhteyttä kunnan sosiaalipalveluista vastaavaan viranomaiseen. Palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi laaditaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain mukaisesti palvelusuunnitelma. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380.) Palvelusuunnitelmassa kehitysvammaisen asiakkaan yksilölliset tarpeet ja ominaisuudet selvitetään perusteellisesti (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 157).

Asumisyksiköissä pyritään elämään mahdollisimman tavallista arkea. Asukkaat noudattavat yleensä työviikon mukaista elämänrytmiä ja osallistuvat mieluisensa vapaa-ajantoimintaan. Ryhmämuotoisesti toteutettujen palveluiden on annettava vammaiselle henkilölle mahdollisuus elää yksilöllisesti ja toimia kodin ja asuinyhteisön ulkopuolella haluamallaan tavalla ja valitsemanaan ajankohtana, vaikka he tarvitsisivat myös silloin toisen henkilön apua. (Lampinen 2007, 161–162; Kaski, Manninen & Pihko 2012, 158.)

Helsingin kaupungin sivuilla kirjoitetaan ryhmäkotien toiminnan lähtevän asukkaan tarpeista. Ryhmäkodin työntekijöiden tulee auttaa, hoitaa, ohjata ja tukea asukkaita heidän päivittäisissä toiminnoissaan. Tavoitteena on edistää asukkaiden itsemääräämisoikeutta ja yhdenvertaisuutta siten, että asukas kykenee viettämään mahdollisimman itsenäistä ja rikasta arkielämää elämäntilanteensa mukaan. (Helsingin kaupunki i.a.c.)

Ryhmäkodit vastaavat päivittäisten ruokailujen järjestämisestä, terveyden- ja sairaanhoidon kannalta tärkeissä asioissa auttamisesta ja ohjaamisesta, lääkeshoidon toteuttamisesta sekä vapaa-ajan toiminnoissa ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä tukemisessa ja ohjaamisessa. Ryhmäkodin työntekijät tekevät yhteistyötä useiden asukkaan kannalta tärkeiden toimijoiden kanssa, kuten omaisten, sosiaalityöntekijöiden ja työpaikan kanssa. (Helsingin kaupunki i.a.c.)

Asukkaiden raha-asioista vastaa useimmiten nimetty edunvalvoja. Ohjaajat sopivat raha-asioden hoidosta sekä suuremmista hankinnoista edunvalvojan kanssa. Asukkaiden käyttövaroja voidaan tarpeen mukaan säilyttää ryhmäkodissa, ja niiden käytöstä pidetään kirjaa. Käyttövarat on tarkoitettu jokapäiväisiin pieniin hankintoihin ja muihin vastaaviin kuluihin. (Helsingin kaupunki i.a.c.)

Asukkaiden yksilöllinen toimintakyky ja tuen tarve vaikuttaa siihen kuinka paljon henkilökuntaa asumisyksikköön tarvitaan (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 158). Ohjattu asuminen sopii henkilöille, jotka pärjäävät melko itsenäisesti, mutta tarvitsevat apua päivittäistoimissaan varsinkin aamuisin ja iltaisin. Ohjatussa asumisessa ei ole yövalvontaa, mutta henkilökuntaa on paikalla aamusta iltaan myös viikonloppuisin. (Helsingin kaupunki i.a.d.) Kehitysvammaisten ei-ympärivuorokautisten palvelujen, ohjatun ja tuetun asumisen, asiakkaiden määrä oli vuoden 2013 lopussa yhteensä 3 400, mikä oli 6,4 prosenttia enemmän kuin vuonna 2012. (Väyrynen & Kuronen 2014.)

3.4 Muuttoon ja asumiseen liittyviä tutkimuksia

Muutto herättää monenlaisia tunteita kehitysvammaisen muuttajan mielessä, siksi ei ole yhdentekevää, kuinka muutto ja muuttoon valmistautuminen sujuu. (Puranen & Leinonen 2008, 119). Kehitysvammaisten muuttoon ja asumiseen liittyviä tutkimuksia ja opinnäytetöitä on tehty runsaasti. Antti Peltö-Huikko, Juha Kaakinen ja Jukka Ohtonen (2008) ovat tehneet selvityksen kehitysvammaisten laitoshoidon hajauttamisesta ja tutkineet kahden maakunnan kokemuksia kehitysvammaisten muuttoprosessista ja sopeutumisesta uuteen ympäristöön. Selvityksessä käy ilmi, että arki uudessa ympäristössä käynnistyy hyvin, jos kehitysvammaisella on jo valmiiksi kykyjä ymmärtää ja käsitellä muutoksia.

Selvityksen mukaan onnistuneen muuttoprosessin takaavat suunnitelmallisuus, tutustumiskäynnit uuteen kotiin sekä henkilökunnan ja asukkaiden molemminpuolinen tutustuminen hyvissä ajoin. Nämä edesauttavat myös sopeutumisessa uuteen kotiin. Parhaimmat kokemukset löytyivät sellaisista muutoista, joissa muuttoa sai ensin kokeilla, jonka jälkeen vasta tehtiin lopullinen päätös muutos-

ta (Pelto-Huikko, Kaakinen & Ohtonen 2008, 3, 22–23.) Purasen ja Leinosen (2008, 121) muuttovalmennusta käsittelevässä artikkelissa kannatetaan myös ajatusta siitä, että kehitysvammaisen tutustuu uuteen kotiin ja sen henkilökuntaan etukäteen.

Henkilökunnalla on suuri merkitys asukkaan sopeutumisessa. Muutot, joissa tuttua henkilökuntaa siirtyi mukana, olivat huomattavasti helpompia. On tärkeää, että kehitysvammaisesta henkilöstä annetaan riittävästi tietoa työntekijöille etukäteen, jotta uuteen asukkaaseen osataan valmistautua. Selvityksen mukaan joissain tapauksissa etukäteen annettu tieto oli puutteellista, jolloin asumisolot eivät vastanneet asiakkaan tarpeita. (Pelto-Huikko, Kaakinen & Ohtonen 2008, 23.) Puranen ja Leinonen (2008, 120) ovat myös sitä mieltä, että kaikki tieto kehitysvammaisesta muuttajasta auttaa henkilökuntaa ymmärtämään ja tukemaan häntä jatkossa.

Muuttoprosessin suurimmat ongelmat liittyivät tiedottamiseen, vaikuttamismahdollisuuksien vähäisyyteen sekä tiukkaan muuttoaikatauluun, joka johtaa riittämättömään valmistautumiseen ja sitä kautta myös sopeutumisongelmiin. (Pelto-Huikko, Kaakinen & Ohtonen 2008, 3.) Riittävä käytännön asioista tiedottaminen ja ohjaaminen ovat ensisijaisia tehtäviä muuttoprosessin onnistumisessa. Etenkin omaiset kaipasivat täsmällistä tietoa niistä asioista, jotka tulee hoitaa kuntoon sosiaali- ja terveystoimen kanssa ennen muuttoa. (Puranen ja Leinonen 2008, 122.)

Muita tutkimuksia liittyen kehitysvammaisten muuttoon ja asumiseen on muun muassa Antti Teittisen (2010) kirjoittama Myönteisten mahdollisuuksien politiikka ja kehitysvamma. Teittinen käy läpi kehitysvammaisten asumispalvelujen historiaa, laitosasumisen purkamista sekä yksilöllisen asumisen ratkaisuja.

Salli Ylönen (2011) on selvittänyt vammaispalveluja käyttävien kehitysvammaisten ihmisten asumisen sekä sitä tukevien palvelujen tarpeita ja toiveita. Tietoa on kerätty haastattelemalla kehitysvammaisia ja heidän omaisiaan. Ylönen mukaan (2011, 41) haasteena lähitulevaisuudessa tulee olemaan omaisten luota pois muuttavien kehitysvammaisten ihmisten sopeutuminen uuteen elämäntilan-

teeseen ja asuinympäristöön. Sekä muuttajille että omaisille tulee tarjota riittävästi tietoa asumisen eri vaihtoehtoista sekä oikein ajoitettua ja suunnitelmallisesti toteutettua tukea.

Maija Puro (2010) tutki opinnäytetyössään kehitysvammaisten ihmisten käsityksiä hyvästä muutosta. Haastatteluissa selvisi, että muuton lähestyessä muuttajat kaipasivat mahdollisimman konkreettista tietoa uudesta kodistaan. Ennen muuttoa olisi hyvä käsitellä ryhmäkotiasumisen ”perusperiaatteita” niin, että sekä asukkaiden että työntekijöiden oikeudet ja velvollisuudet nousisivat esille. Jos uusi asukas odottaa uudelta kodiltaan epärealistisesti ”liikaa”, on pettymyksen mahdollisuus suuri. (Puro 2010, 43.)

Puron opinnäytetyön mukaan muuttoon valmistautumattomuus tekee muutosta haasteellisen. Mikä tahansa tieto uudesta kodista on parempi kuin ei tietoa ollenkaan. Muuttajaa saattaa askarruttaa hyvinkin konkreettiset asiat: millainen uusi paikka on ja millaisia ihmisiä siellä asuu, missä tarkalleen oma huone sijaitsee ja miten arki uudessa kodissa sujuu. (Puro 2010, 40.)

4 ESTEETTÖMÄN VIESTINNÄN EDELLYTYKSET

4.1 Esteettömyys viestinnässä

YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista viitataan useaan otteeseen viestinnän esteettömyyteen ja saavutettavuuteen. Sekä tiedottamisen että viestinnän tulee olla saavutettavia, jotta kehitysvammaiset henkilöt voivat täysimääräisesti nauttia kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia. (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2012, 17, 31.) Vammaisilla tulee olla myös oikeus käyttää sanan- ja mielipiteenvapautta sekä etsiä, vastaanottaa ja välittää tietoja sekä ajatuksia yhdenvertaisesti muiden kanssa (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2012, 46).

Yhdenvertaisuuslakiin viitataan usein esteettömyyden lähtökohtana. Yhdenvertaisuuslaissa määritellään, että viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi asioida viranomaisten luona yhdenvertaisesti muiden kanssa. Lisäksi on pidettävä huolta että vammaiset voivat yhdenvertaisesti saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita sekä suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla. (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325.)

Esteettömyys on laaja kokonaisuus, eikä siinä ole kyse vain liikkumisen esteettömyydestä. Esteettömyydessä huomioidaan myös näkemiseen, kuulemiseen ja kommunikaatioon liittyvät asiat. Se tarkoittaa palvelujen saatavuutta, välineiden käytettävyyttä, tiedon ymmärrettävyyttä sekä mahdollisuutta osallistua itseään koskevaan päätöksen tekoon. Esteettömyys on yhdenvertaisuutta ja se merkitsee turvallisuutta ja laatua. Se on yksinkertaisesti ajattelutapa, jossa otetaan huomioon ihmisten erilaisuus, ilman että heitä erotellaan heidän toimintakykynsä perusteella. (Esteettömyystiedon keskus i.a.a.) Esteettömyyden edistämiseksi tarkoitetaan yksilön sekä ryhmien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistamista (Ylönen 2013, 67).

Esteettömyyden rinnalla käytetään usein sanaa saavutettavuus (Ylönen 2011,11). Näiden käsitteiden merkitykset ovat lähellä toisiaan ja niiden tarkka määrittäminen on hankalaa (Kempainen 2008, 16). Palvelujen saavutettavuudella on kuitenkin myös tarkoitus taata yksilölle mahdollisuus osallistua ja saada elämyksiä riippumatta siitä, millaisia ominaisuuksia hänellä on (Virtanen 2009, 20).

Kehitysvammaisille ihmisille esteettömyys tarkoittaa ennen kaikkea viestinnän ja kommunikoinnin helpottamista. Viestintää voidaan tehdä ymmärrettävämmäksi käyttämällä esimerkiksi selkokieltä sekä kuvia, graafisia merkkejä, viittomia tai ääniä viestin tukena. Lisäksi kirjainten selkeys ja riittävä koko sekä taustan ja tekstin riittävät kontrastit tukevat selkeää ulkoasua ja täten myös esteettömyyttä. (Esteettömyystiedon keskus i.a.b.) Kommunikointiongelmien ratkaisut ovat aina yksilöllisiä. On kuitenkin olemassa yhteisiä keinoja ratkaista kommunikointiongelmia. Kommunikoinnin apuna on mahdollista käyttää esimerkiksi viittomia, kuvia, piirtämistä tai vaikka esineitä. Näistä keinoista käytetään nimeä puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät tai sen kansainvälistä lyhennettä AAC, Alternative and Augmentative Communications. (Salonen 2007, 142–144.)

Kielen ymmärrettävyyden ja selkokielen käyttäjien kannalta saavutettavuuteen liittyy erityisesti tiedollinen ja tiedotuksen saavutettavuus. Tiedollinen saavutettavuus tarkoittaa ymmärtämisen helpottamista esimerkiksi selkokielen avulla. Kielen ymmärtämiseen perustuvaa informaatiota voi taas tukea kuvituksen avulla. On myös tärkeää osata tiedottaa palvelujen saavutettavuudesta ja esteettömyydestä. Tiedottamisen saavutettavuus on esitteiden, opasten ja tiedotteiden visuaalista ja kielellistä selkeyttä. (Virtanen 2009, 21; Taneli 2006, 214.)

4.2 Selkokielen lähtökohdat

Lukutaidolla on suuri merkitys sekä yksilölle itselleen että yhteiskunnalle. Yksilö tarvitsee lukutaitoa jokapäiväisessä elämässään ja yhteiskunta tarvitsee lukutaitoisia yksilöitä kehittyäkseen ja ylläpitääkseen kilpailukykyään. Lukutaito myös

auttaa ehkäisemään syrjäytymistä esimerkiksi työelämästä ja opiskelusta. (Malin 2006, 15–16.) Kaikki eivät kuitenkaan osaa lukea tavallista, yleiskielellä kirjoitettua tekstiä. Tästä syystä on kehitetty selkokieli. (Leskelä & Virtanen 2006, 8.)

Selkokielen oikeutusta on perusteltu tasa-arvolla. Suomen perustuslaissa todetaan, että ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Jokaisella on oikeus kulttuuriin, kirjallisuuteen ja tiedonsaantiin. Jotta oikeus toteutuisi, tarvitaan selkomateriaaleja, esimerkiksi ihmisille, joilla on rajoittunut luku- ja kirjoitustaito. Kehitysvammaiset ovat yksi selkokielen tavallisin käyttäjäryhmä. 2000-luvun alusta lähtien selkokielen tarvetta on perusteltu myös saavutettavuuden kautta. (Virtanen 2009, 20, 45.)

Suomessa selkokielen periaatteita on tutkittu ja kehitetty 1980-luvulta alkaen. Selkokielen periaatteet on sovellettu pääasiassa kahdesta kansainvälisestä ohjeistosta: YK:n alaisen kansainvälisen kirjastojärjestön IFLA:n ohjeistosta *Guidelines for Easy-to-read Material* sekä kehitysvammaisten ja heidän omaistensa oikeuksien puolesta toimivan European Association of Inclusion -kansalaisjärjestön Tee se helpoksi -selkokieli-ohjeistosta. (Leskelä & Virtanen 2006, 12–13.) Inclusion European Pathways-projekti uudisti Tee se helpoksi -selkokieli-ohjeistoa vuonna 2009. Kansainvälisessä projektissa oli mukana edustajia kahdeksasta eri maasta ja tukijana toimi Euroopan komission koulutuksen, audiovisuaalialan ja kulttuurin toimeenpanovirasto. Ohjeiden laatimisessa toimi apuna kehitysvammaiset selkokielen käyttäjät, Suomea edustivat Me Itse ry ja Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. (Inclusion Europe 2009, 35.)

Selkotekstin kirjoittaja ei pysty vaikuttamaan kaikkiin tekijöihin, jotka liittyvät lukemisen ymmärtämiseen ja lukutilanteeseen, esimerkiksi lukemisen perustekniikan hallintaan. Kirjoittaja voi vaikuttaa vain sanastoon, lauserakenteeseen, tekstin rakenteeseen sekä typografiseen luettavuuteen. (Virtanen 2009, 67.)

Selkokielisten tekstin laatimisen tueksi löytyy runsaasti materiaalia sekä kirjoista

että internetistä. Aiemmissa ohjeissa korostettiin, että ne ovat vain suuntaa antavia. Silloin ajateltiin, että tiukkoja ja yksityiskohtaisia jokaiseen tekstiin sopivia sääntöjä ei ole tarkoituksenmukaista antaa. Sittemmin on kuitenkin todettu, että asiatekstien suhteen ohjeet ovat melko sitovia. (Virtanen 2009, 63.) Yleisesti ottaen selkokielisen tekstin laatimisessa tulee rajata aihe tarkasti, kertoen aiheesta vain pääasiat sekä edetä tekstissä loogisesti. Selkokielisessä tekstissä tulee käyttää tuttuja ja tunnettuja sanoja sekä yksinkertaisia lauserakenteita. Kirjoitettaessa selkokielistä tekstiä suositellaan kysymään palautetta kohderyhmältä. (Leskelä & Virtanen 2006, 13–14.)

Selkokirjoittamisen lisäksi hyvään luettavuuteen vaikuttavat typografiset tekijät. Typografia tarkoittaa tekstin ulkoasua, kuten kirjaintyyppiä, kirjainkokoja, rivien pituuksia, riviväliä ja palstan muotoa. Typografian tarkoituksena on tehdä tekstistä miellyttävämpää ja helpompaa luettavaa. (Itkonen 2006, 72.)

4.3 Kuvat kirjoitetun tekstin tukena

Kuvia käytetään hyvin yleisesti viestinnän välineenä, esimerkiksi liikennemerkkien, logojen ja opasteiden kautta. Jotkut käyttävät kuvia esimerkiksi ilmaisun välineenä ja toiset tarvitsevat kuvia ymmärtämisensä tueksi. Kaikki eivät osaa lukea tai eivät ymmärrä pitkiä ja kieliopillisesti monimutkaisia lauseita. Toisia auttaa, että kirjoitus on muokattu selkokieliseksi, mutta toiset tarvitsevat kuvia ymmärtämisensä tueksi. (Kehitysvammaliitto 2005 a, 3; Kehitysvammaliitto b, 4.)

Kuvien avulla voidaan laajentaa käsityksiä asioista ja ilmiöistä, koska kuvat täydentävät kirjoitettua sanaa. Kuvaa voidaan käyttää konkretisoimaan ja havainnollistamaan tekstin osia. Yhdessä käytettynä kuva ja sana voivat välittää viestin parhaiten, varsinkin jos viestin saajalla on vaikeuksia lukemisessa. On tärkeää määritellä kuvan tarkoitus, mikäli sellaisia käytetään esimerkiksi selkokielisen tekstin tukena. Kuva voi välittää tietoja tai täydentää tekstin informaatiota. Sitä voidaan käyttää myös viihdykkeenä tai tekstin kevennyksenä. (Perttunen 1995, 51–52, 56.)

Selkokeskuksen ohjeistuksen mukaan selkojulkaisujen kuvituksina voi käyttää lähes mitä tahansa. Kuvia käyttäessä on huomioitava kohderyhmä, sillä kuvien tulkintaan vaikuttavat katsojan kokemukset, tunteet, tiedot ja asenteet. Kun useita kuvia asetetaan rinnakkain tai lähekkäin, syntyy uusi ajatuskokonaisuus. Selkojulkaisujen lukijoiden tapaa tulkita ja ymmärtää kuvia on tutkittu vähän. Tiedetään, että sekä kuvilla että julkaisun ulkonäöllä on suuri merkitys, sillä ne tekevät tekstistä helpommin ymmärrettävän. Selkojulkaisujen lukijoiden tulkinta tekstistä kulkee käsi kädessä julkaisun kuvien kanssa. Oikeanlainen kuvitus antaa lukijalle tärkeää tietoa tekstistä ja auttaa valmistautumaan tekstin lukemiseen. (Virtanen 2009, 129–130, 132.)

Suomessa käytetyimpiä järjestelmiä ovat PCS-kuvat, piktogrammit ja Bliss-symbolit. Näiden lisäksi voidaan käyttää mitä tahansa kuvia, esimerkiksi valokuvia tai itse piirrettyjä kuvia. Valmiita kuvia voi etsiä internetistä, esimerkiksi Papunetin sivuilta tai Google kuvahaun avulla. (Kehitysvammaliitto 2005 b, 7, 10.) Papunet on verkkosivusto puhevammaisuudesta, kommunikoinnista ja selkokielestä. Sivustolla tarjotaan tietoa ja materiaalia kommunikoinnin tueksi sekä tiedotetaan puhevammaisten ihmisten oikeuksista ja mahdollisuuksista. (Papunet 2014.)

Piktogrammit ovat Subhas Maharajin vuonna 1980 luoma järjestelmä. Piktogrammit ovat kuvakokoelma, jossa erilaiset kuvanomaiset kuvat edustavat eri sanoja ja käsitteitä. Kuvat ovat yksinkertaisia, yleensä mustavalkoisia, ja niihin on vain tarvittaessa piirretty tärkeitä informaatiota antavia yksityiskohtia. Piktogrammit ovat pääasiassa substantiiveja ja verbejä, mutta adjektiivien ja kieliopillisten rakenteiden ilmaisemisen mahdollistavien kuvien määrä on kasvanut. Piktogrammit eivät täytä kielelle asetettuja vaatimuksia, mutta niillä voidaan ilmaista helppoja lauseita. Piktogrammeilla on vahva asema kirjoitetun kielen vaihtoehtona henkilöille, jotka käyttävät ilmaisunsa tukena viittomia. Ei ole olemassa selkeitä sääntöjä sille, miten kuvia tulisi liittää lauseiksi, mutta on kuitenkin tavallista, että kuvia yhdistetään kirjoituksenomaisesti. (Heister Trygg 2010, 47–48, 62.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena on valmistaa selkokieline tietopaketti, kansio, uusia asukkaita varten Tyynelän ryhmäkotiin. Tarkoituksena on tarjota tietoa ymmärrettävässä muodossa ryhmäkodin arjesta ja käytännöistä uusille asukkaille ennen muuttoa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tuote, tapahtuma, opastus tai ohjeistus tehdään aina jollekin tai jonkun käytettäväksi, koska tavoitteena voi olla esimerkiksi toiminnan selkeyttäminen oppaan tai ohjeistuksen avulla (Vilkkä & Airaksinen 2003, 38). Tavoitteena on kehittää uudenlainen apuväline, joka tarjoaa mahdollisuuden valmistautua muuttoon ja siten helpottaa uuteen ympäristöön siirtymistä. Uusi asukas saa kansion käyttöönsä niin pitkäksi aikaa kuin hän kokee tarpeelliseksi. Tämän jälkeen kansio palautetaan ohjaajille säilytettäväksi. Kansiossa tullaan esittelemään asukkaille arjen käytäntöjä kuvin ja selkokielellä.

Kansion hyödyllisyyttä voi perustella esimerkiksi viittaamalla Meeri Rusin (2010) kirjoittamaan artikkeliin. Rusi (2010, 143) kirjoittaa, että useille kehitysvammaisille toimiva arkielämä tarkoittaa hyvin jäsentynyttä elämää. Jäsentynyt elämä tuo turvallisuutta ja järjestelmällisyyttä. Jäsentynyt arkielämä koostuu ennakoitavissa olevista tapahtumista sekä oman ja muiden toiminnan ennakoitavuudesta. Ennakoitavissa oleva jäsenetty päivärytmi ja arki luovat tukea ja turvaa, erityisesti elämän muutosvaiheissa, esimerkiksi muuton edessä.

Toiseksi kansion tarpeellisuutta puoltavat kokemukset, joiden mukaan kehitysvammaisen henkilön kotiutumista helpottaa, jos etukäteen välitetään riittävästi tietoa esimerkiksi palvelukodin päiväohjelmasta. Muuttoon liittyviä kokemuksia kartoitettiin kehitysvammaisille ihmisille ja heidän läheisilleen laadittua onnistuneen muuton opasta varten. (Valtakunnallisen Vammaispalvelujen Kaste-hankkeen Savon osahankkeen työryhmä 2013, 1, 3.)

Aiempien tutkimusten perusteella kehitysvammaiset muuttajat kaipaavat mahdollisimman konkreettista tietoa uudesta kodistaan, esimerkiksi siitä miten arki uudessa kodissa sujuu (Puro 2010, 40, 43). Lisäksi tutkimuksissa oli selvinnyt,

että muuttoprosessin suurimmat ongelmat liittyivät muun muassa tiedottamiseen, riittämättömään valmistautumiseen ja sitä kautta myös sopeutumisongelmiin (Pelto-Huikko, Kaakinen & Ohtonen 2008, 3; (Puranen ja Leinonen 2008, 122). Opinnäytetyön tavoitteena on puuttua näihin ongelmiin, tarjoamalla uusille asukkaille riittävästi tietoa ennen muuttoa.

Tyynelän ryhmäkodissa ei ole asukkaille tarkoitettua kansiota, josta löytyisi tietoa ryhmäkodin käytännöistä. Muissakaan ryhmäkodeissa ei ole käytössä vastaavanlaista. Helsingin kaupungilta löytyi Tervetuloa asumaan! -niminen opas, josta löytyy tietoa asumisesta kehitysvammahuollon asumisyksikköön muuttavalle sekä hänen omaisilleen. Helsingin kaupungin opas sisältää yleisluontoista tietoa kaupungin ryhmäkodeissa asumisesta, esimerkiksi edunvalvonnasta sekä mitä asumisen kustannukset pitävät sisällään. Mielestäni opas on suunnattu ensisijaisesti omaisille, eikä niinkään asukkaille, sillä se ei sisällä tietoa jokapäiväisestä asumisesta.

Kuten jo johdannossa kerroin, henkilökohtaisena tavoitteenani on oppia uuden asukkaan muuttoprosessi. Kehitysvammaisten muuttoon liittyvät asiat ovat ajankohtaisia, joten koen ammatillisesti tärkeänä, että pääsen tutustumaan muuttoon liittyvään prosessiin ja näkemään millä tavoin kehitysvammaista on mahdollista tukea muutossa ja uudenaikaisessa arjessa.

Henkilökohtaisena tavoitteenani on myös sosionomin (AMK) kompetensseja mukaillen kehittää osaamistani kehittämishankkeiden suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja raportoinnissa (Sosiaalialan AMK-verkosto 2010). Lisäksi tavoitteenani on selvittää esteettömän viestinnän lähtökohtia sekä oppia hyödyntämään minulle uusia työmenetelmiä, eli piktogrammeja kirjoitetun tekstin tukena sekä laatimaan selkokieliä materiaaleja. Oppimaani aion soveltaa selkokielisen tietopaketin valmistamisessa.

6 KANSION TOTEUTUS

6.1 Alkukartoitus ohjaajien kanssa

Kansion ideointi alkoi talvella 2015 pohtimalla, kuinka saan kerättyä tarpeellista tietoa sisältöä varten. Keräsin tietoa Tyynelän ryhmäkodin ohjaajilta. Heidän kokemuksensa Tyynelän ryhmäkodin uusien asukkaiden perehdyttämisestä takasi sen, että kansioon päätyi olennaisin tieto. Parhaan mahdollisen lopputuloksen saamiseksi oli tärkeää, että kansioon tuli juuri Tyynelän ryhmäkotia käsittelevää tietoa sen sijaan, että se olisi koottu yleisten tietojen pohjalta.

Toinen vaihtoehto olisi ollut kerätä tietoa Tyynelän ryhmäkodin nykyisiltä asukkailta. Mikä heidän kokemuksensa mukaan olisi ollut olennaista tietoa? Asukkaat ovat kokemusasiatuntijoita ja heiltä saatu tieto olisi ollut arvokasta. En päätenyt keräämään tietoa asukkailta, sillä olisin joutunut valikoimaan haastateltavat. Kaikkien asukkaiden ymmärryskyky ei olisi riittänyt asian syvällisempään käsittelyyn. Lisäksi asukkailta ei löydy tietoa muuttoprosessin etenemisestä yleisellä tasolla. On myös otettava huomioon, että vaihtuvuus Tyynelässä on vähäistä, ja nykyiset asukkaat ovat asuneet Tyynelässä jo vuosia, ellei vuosikymmeniä. Tästä syystä suurin osa ei välttämättä edes muista kuinka muutto sujui ja millaisia ongelmia he mahdollisesti kohtasivat. Tästä ja asukkaiden valikoimisesta johtuen koin, että saan paremman yleiskäsityksen keräämällä tietoa Tyynelän ohjaajilta. Tyynelän nykyisillä asukkailla on kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa kansion sisältöön myöhemmässä vaiheessa.

Ennen ohjaajien tapaamista hain Helsingin kaupungilta tutkimusluvan. Tutkimusluvan saavuttua sovimme Tyynelän ryhmäkodin ohjaajien kanssa kaksi ajankohtaa, jolloin voisin tehdä alkukartoitusta kansiota varten. Kummassakin keskustelussa oli mukana kaksi ohjaajaa. Pareittain käyty keskustelu oli henkilökunnan toive. Parikeskustelu toi esille laajemmin informaatiota ja ideoita, kuin mitä olisi saatu keskustelemalla vain yhden ohjaajan kanssa kerrallaan. Lisäksi parikeskustelussa ohjaajat pääsivät kommentoimaan toisiaan vapaamuotoisesti. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 61, 63) mukaan tämä on juuri se etu, joka saa-

daan haastatteluista, joissa on samanaikaisesti paikalla useampi henkilö. Koska keskustelut käytiin pareittain, oli huomattavasti helpompi varmistaa, että molemmat ohjaajat pääsivät ilmaisemaan näkemyksensä. Koin, että kummassakin keskustelussa ohjaajat olivat yhdenvertaisia, eikä kumpikaan dominoinut keskustelua. Haastateltaessa useampaa henkilöä on aina kiinnitettävä huomiota ryhmädynamiikkaan. Puheenvuorojen tulisi jakautua tasaisesti, eikä kukaan saisi dominoida keskustelua. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 63.)

Alkukartoituksessa selvitin millaista tietoa asukkaille annetaan muuttoprosessin eri vaiheissa sekä ohjaajien näkemyksiä kansion kannalta keskeisistä asioista. Alkukartoituksessa saatuja tietoja ja ideoita käytin kansion sisällön suunnittelemista varten. Keskustelut käytiin Tyynelän ryhmäkodissa, rauhallisessa ja suljetussa tilassa, ja esiin nousseet ideat kirjattiin ylös. Keskusteluihin oli varattu aikaa noin tunti. Kysymykset lähetettiin ohjaajille etukäteen, jotta he pystyivät valmistautumaan pohtimalla vastauksia jo etukäteen. Kysymykset löytyvät liitteestä 1.

Alkukartoituksessa selvisi, että ohjaajat tapaavat asukkaan ensimmäisen kerran hänen tullessa tutustumiskäynnille ryhmäkotiin. Tutustumiskäynnillä asukkaan mukana on pääsääntöisesti sosiaalityöntekijä ja asukkaan omaisia. Mikäli asukas muuttaa toisesta ryhmäkodista, on tutustumiskäynnillä yleensä mukana ohjaaja edellisestä ryhmäkodista. Tutustumiskäynnillä asukkaalle esitellään ryhmäkodin tilat, paikalla olevat asukkaat, henkilökunta ja tyypillinen päivärunko. Tämän lisäksi asukkaalle täsmennetään, että kyseessä on ohjatun asumisen yksikkö, jolloin henkilökuntaa ei ole paikalla ympärivuorokautisesti, vaan apua saa tarvittaessa turvapuhelimella. Tutustumiskäynnin yhteydessä asukkaalle myös kerrotaan, että ohjatun asumisen yksikössä asukkaan toivotaan olevan omatoiminen ja kykenevän mahdollisimman itsenäisesti suoriutumaan arjen eri toiminnoista.

Sen lisäksi, että asukas pääsee tutustumaan uuteen asuinympäristöönsä, tutustumiskäynti on myös erinomainen hetki keskustella omaisten, edellisen ryhmäkodin ohjaajan sekä uuden ryhmäkodin ohjaajien kesken. Tutustumiskäynnillä keskustellaan asukkaasta, hänen arjesta sekä toimintakyvystä, joiden lisäksi

uuden ryhmäkodin ohjaajat kertovat ryhmäkodin käytännöistä.

Ryhmäkodin ohjaajat kertoivat, että muuton jälkeen asukkaalle annetaan enemmän tietoa arjesta ryhmäkodissa, esimerkiksi siivous- ja kotiapulaisvuoroista. Asukkaalle kerrotaan myös ryhmäkodin yhteisistä pelisäännöistä, jotka muistuttavat pitkälti tavallisia taloyhtiön sääntöjä. Asukkaan kiinnostuksen mukaan hänelle esitellään erilaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia. Mahdollisuuksien mukaan asukasta autetaan myös tutustumaan lähiympäristöön. Muuton jälkeen on myös olennaista tutustua asukkaaseen paremmin, muun muassa tiedustelemalla hänen mieltymyksiään ruuan suhteen. Näin päästään hiljalleen rakentamaan luottamuksellista suhdetta asukkaan kanssa.

Ohjaajien kokemusten mukaan uusien asukkaiden yleisimmät ongelmat koskevat ateriarytmin hahmottamista, ohjatun asumisen periaatteen ymmärtämistä sekä yhteisöasumisen sääntöjen hahmottamista. Lisäksi kotitöiden hoitaminen tuottaa toisinaan vaikeuksia. Tämä on heidän mukaansa kuitenkin yksilöllistä: toiset ovat tottuneet tekemään kotitöitä, kun taas toiset eivät. Toivomuksena on, että kukin osallistuisi kotitöiden tekemiseen kykyjensä mukaan. Joillain asukkaila on myös ollut vaikeuksia ymmärtää ohjatun ja autetun asumisen ero. Ohjatussa asumisessa asukkaan tulisi pystyä toimimaan mahdollisimman omatoimisesti, kun taas autettuun asumiseen kuuluu runsaampi tuki.

Useimmiten ohjaajien apua pyydetään lähiympäristöön ja vapaa-ajantoimintaan tutustumisessa. Alussa voi myös olla ongelmia raha-asioiden kanssa, kun asukkaille on epäselvää keltä he saavat rahaa ja kuka hoitaa heidän raha-asioitaan. Myös sopeutuminen uuteen isoon yhteisöön tuo joskus mukanaan ongelmia, kun huomiota yksittäiselle asukkaalle ei riitä niin paljoa kuin hän saattaisi toivoa. Tyynelän ryhmäkodin ohjaajat korostivat, että sopeutuminen uuteen ympäristöön on hyvin yksilöllistä. Toiset tarvitsevat enemmän tukea muuton jälkeen kuin toiset. Yksi vaikuttava tekijä on esimerkiksi se, muuttaako asukas suoraan kotoaan vai onko hänellä jo kokemusta asumisesta jossain ryhmäkodissa.

Kansion sisältöön ohjaajilla oli paljon yksittäisiä esimerkkejä ja ehdotuksia, jois-

ta sai ammennettua materiaalia. Kansioon toivottiin sisällytettävän arjen perusasioita, kuten ruokailuajat, saunavuorot, siivousvuorot, pyykinpesutilojen sijainti sekä lääkehoidolliset asiat. Kansiota toivottiin löytyvän myös esimerkiksi tietoa saattoavusta, vierailijoiden vastaanottamisesta sekä siitä kuinka apua saa tarvittaessa. Ohjaajat halusivat, että kansiossa korostetaan itsemääräämisoikeutta, yhteisöllisyyttä, tasavertaisuutta, vastuunottoa sekä omatoimisuutta. Esimerkiksi Tyynelässä järjestettävät asukaskokoukset toivottiin sisällytettävän kansioon, jotta uudet asukkaat tietävät jo alussa, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa Tyynelän asioihin.

6.2 Kansion suunnittelu

Kansion asiasisältöä lähdin suunnittelemaan listaamalla alkukartoituksessa nousseita tietoja ja ideoita. Yhdistelen kansiossa ohjaajien ideoita sekä niitä tietoja, mitä ohjaajat antavat asukkaalle tutustumiskäynnin yhteydessä ja muuton jälkeen. Ohjaajien ideat olivat konkreettisia aina ryhmäkodin fyysisistä tiloista ja ruokailuajoista yhteisiin sääntöihin. Kansiota suunnitellessa pohdin myös oman työkokemuksen pohjalta, mitä Tyynelän ryhmäkotiin muuttavan asukkaan olisi hyvä tietää.

Kansion suunnittelu sujui hyvin, sillä alkukartoituksesta saamani tiedot toimivat suunnitelmarunkona. Kansion toteutusta lähdin suunnittelemaan Marjatta Rentolan Hyvä opas (2006) artikkelin avulla. Marjatta Rentola (2006, 92) kirjoittaa, että oppaan pohjimmainen tarkoitus on auttaa lukijaa tietämään, tekemään ja oppimaan uutta. Rentolaa mukaillen suunnittelin, että kansion kautta tullaan välittämään tietoa ymmärrettävässä muodossa ryhmäkodin arjesta ja käytännöistä uusille asukkaille ennen muuttoa. Näin ollen tarjottaisiin mahdollisuus valmistautua muuttoon ja siten helpottaa uuteen ympäristöön siirtymistä. Kansio kirjoitettaisiin selkokielellä ja tekstin tukena käytettäisiin piktogrammeja, jotta sen sisältö välittyisi uusille asukkaille mahdollisimman hyvin ja myös lukutaidottomat saisivat mahdollisuuden tutustua kansioon.

Opas voi joskus perustua melkein pelkkiin kuviin, joita lyhyet tekstit vain avaa-

vat, tai pelkästään tekstiin ilman ainuttakaan kuvaa (Rentola 2006, 102). Suunnittelemani kansiossa kuvat ovat tärkeä osa. Kaikki kehitysvammaiset eivät ole lukutaitoisia, jolloin on ehdottoman tärkeää käyttää kuvia. Lisäksi kuvat tukevat tekstin ymmärtämistä. Suunnittelin hyödyntäväni sekä itse otettuja valokuvia että Papunetin kuvia. Papunetistä löytyy runsaasti kuvia, joita saa käyttää ilmaiseksi tietyin ehdoin. Papunetin sivuilla kerrotaan, että kuvien käyttö epäkaupallisissa tarkoituksissa on sallittua, kunhan alkuperäinen lähde on mainittu. Kuvien muokkaukset ovat myös mahdollisia, mikäli alkuperäisen tekijän ja lähteen lisäksi on mainittu, että kuvaa on muokattu. (Papunet 2015.)

Suunnitellessani kansiota ajattelin kohderyhmääni ja sitä kuinka huomioisin sen erityiset tarpeet. Rentolan mukaan (2006, 93) opasta laadittaessa on tärkeää miettiä, mitä lukija tietää jo entuudestaan. Liian perusasioita esittelevä teksti voi vaikuttaa lapselliselta kun taas liian suurta tietämystä vaativa teksti hankalalta. Kehitysvammaisten ryhmäkotiin laadittavassa tietopaketissa oli mielestäni parempi käsitellä perusasioita, silläkin uhalla, että joku lukija pitää sitä itsestään selvänä, sillä asukkaat ovat kyvyiltään hyvin eritasoisia ja on parempi mennä niin sanotusti heikoimman ehdoilla. Lisäksi eri ryhmäkodeissa voi olla hyvin erilaisia käytäntöjä. Jotkut uudet asukkaat muuttavat suoraan kotoa, jolloin heillä ei ole lainkaan kokemusta ryhmäkodeissa asumisesta. Alkukartoituksessa esiin nousseet tiedot ja ideat olivat myös lähtökohtaisesti perusasioita.

Opas, kuten mikä tahansa teksti, on aina laatijansa näköinen ja tekstistä välittyy kirjoittajan asenne ja arvot. Omia arvoja ja asenteita on hyvä tutkia ja tarkkailla, jonka jälkeen kirjoittaja päättää tekstin asennenäkökulman. (Rentola 2006, 96.) Tarkoituksena oli suunnitella tietopaketti, joka välittäisi viestin asukkaan itsemääräämisoikeudesta ja yhteisöllisyydestä sekä kannustaisi omatoimisuuteen ja omien päätösten tekemiseen. Haasteena oli, kuinka tämä käytännössä toteutuu. Kuinka valmistetaan tietopaketti, joka ei vaikuttaisi siltä, että asukkaita käsketään toimimaan tietyllä tavalla? Halusin, että tekstistä välittyy aito kunnioitus asukasta kohtaan enkä halunnut rikkoa itsemääräämisoikeutta. Tornbergia (2012, 120–121, 124) mukaillen huomioin suunnittelussa velvollisuuteni edesauttaa asukkaiden itsenäistä päätöksentekoa ja toimintaa. Minun tulisi tarjota lukijalle riittävästi tietoa ja vaihtoehtoja päätösten tekemisen tueksi.

Suunnittelussa huomioin myös tutkimusluvan ehtoihin kuuluneen kohdan, jossa painotettiin, että tutkimuksesta ei saa koitua kustannuksia sosiaali- ja terveystieteille. Kansion painattamiseen tai muihin materiaalikustannuksiin ei käytetä varoja.

6.3 Kansion valmistus

Keskustelimme Tyynelän ryhmäkodin ohjaajien kanssa missä muodossa tietopaketti toteutettaisiin. Tietopaketti päätettiin toteuttaa kansiomuotoisena. Kansioon päädyttiin, koska sitä on helppo selata ja se on yhtenäinen. Yksittäiset paperit eivät huku vaan kokonaisuus säilyy yhtenäisenä. Kansion valmistukseen käytin Microsoft Wordia.

Kansiota tehdessä on oltava tarkka, että ei riko tekijänoikeuksia ja käyttää vain niitä kuvia, joihin on lupa. Papunetin kuvapankista löytyy kuvia monesta eri lähteestä, joten tarkistin myös ilmaisten kuvapankkien alkuperäiset sivut. Ilmaisia kuvapankkeja ovat muun muassa ARASAAC- ja Mulberry -kuvapankit sekä Sclera-piktogrammit. Kaikilta alkuperäisiltä sivuilta löytyi lupa kuvien käyttämiseen epäkaupallisiin tarkoituksiin, sillä ehdolla, että alkuperäinen lähde on mainittu (ARASAAC 2015; Straight Street 2006; Sclera symbols i.a.). Päädyin käyttämään Sclera-piktogrammeja, koska mielestäni ne ovat ulkonäöltään kaikista selkeimpiä. Käytin pelkästään Sclera-piktogrammeja myös sen vuoksi, jotta oppaan ilme olisi mahdollisimman yhtenäinen. Sclera-piktogrammit ovat lisäksi pääosin mustavalkoisia, jolloin ei tarvinnut miettiä, vaikuttaako kuviin, jos kansion tulostaa mustavalkoisena. Lisäksi piktogrammit ovat Suomessa yleisesti käytettyjä ja täten myös tuttuja suurimmalle osalle.

Kansion valmistamisen aloitin etsimällä sopivia piktogrammeja. Kun kuvia oli kertynyt tarpeeksi, aloitin kuvien ja tekstin asettelun Word-tiedostolle. Kun olin saanut ylös kaiken, mitä henkilökunta toivoi, aloin rakentamaan asioista selkeitä kokonaisuuksia ja luokittelemaan niitä kategorioihin, kuten ”Yleistä” ja ”Ruokailu”. Kansion kanteen lisäsin kuvan ryhmäkodista. Rakenne muuttui kansiota tehdessä useaan otteeseen, kunnes se saavutti mielestäni tarpeeksi selkeän

kokonaisuuden.

Selkokielen tekstin laatimisen apuna käytin sitä varten tehtyjä oppaita sekä selkokielen teoriaa käsittelevässä luvussa mainittuja ohjeita. Ohjeita hyvän selkojulkaisun kirjoittamiseen löytyi runsaasti ja huomioin sieltä työni kannalta keskeisimmät. Inclusion European (2009, 10–16) ohjeistuksen mukaan selkojulkaisua kirjoittaessa tulisi käyttää selkeitä ja helppolukuisia sekä päätteettömiä fontteja, kuten Arial, sillä ne helpottavat kirjainten erottumista toisistaan. Fontti ei saisi olla liian vaalea ja kirjaimen koko tulisi olla tavallista suurempi. Riviväli ei saisi olla liian pieni ja kappaleet tulisi aloittaa aina uudelta riviltä, ilman sisennyksiä. Lauseet tulisi pitää mahdollisimman lyhyinä ja uusi lause tulisi aloittaa aina uudelta riviltä. Kappaleet tasataan vasempaan reunaan, niin että ne ovat oikeasta reunasta liehuja, sillä tasatussa tekstissä jää sanojen väliin leveitä välejä, joka hankaloittaa lukemista.

Virtanen (2009, 121–124) kirjoittaa tiivistetysti tärkeimmistä seikoista, jotka tulee ottaa huomioon selkokielistä julkaisuja kirjoittaessa ja painettaessa. Ensimmäinen tulee suosia pienenä suuraakkosten sijaan, sillä liian suuri kirjainkoko voi tehdä tekstistä ja otsikoista vaikea lukuisia. Toiseksi kursivointia tulee käyttää vain tarkoin ja harkiten, pääsääntöisesti tulee kirjoittaa pystysuoralla muodolla. Kolmanneksi tulee kiinnittää huomiota kirjainten ja paperin väriin. Musta teksti valkoisella pohjalla on paras vaihtoehto. Pohjaväriinä myös kellertävät ja muut vaaleat värit käyvät, mutta väripohjien käyttöön tulee suhtautua varauksella.

Pidin lauseet lyhyinä ja yksinkertaisina, tuoden niissä esille vain pääasian ilman turhia sanankäänteitä. Huomioin myös Virtasta (2009, 133) mukaillen, että kuva ja sana ovat loogisesti yhtäpitävät, eivätkä esimerkiksi toistensa vastakohtat. Jätin kuvan ja tekstin väliin sopivaksi kokemani välin, jotta kansioista tulisi ilma-va. En halunnut asettaa sivulle kuin enintään neljä kuvaa, jotta kansioista ei tulisi liian raskas luettava.

Ensimmäinen versio kansioista valmistui kesän alussa ja samoihin aikoihin aloitin kesätyöt Tyynelän ryhmäkodissa. Tallensin sen ohjaajien yhteisesti käyttämän tietokoneen työpöydälle ja pyysin ohjaajia lukemaan ja antamaan siitä pa-

lautetta kun ehtivät. Suunnittelin myös pyytäväni asukkaita lukemaan kansion ja antamaan kommentteja. Palaute kerättiin suullisesti ja vapaamuotoisesti.

Sain palautetta kaikilta Tyynelän ryhmäkodin ohjaajilta. Ohjaajat olivat varsin tyytyväisiä jo ensimmäiseen versioon. Pyysin heitä antamaan palautetta, mikäli sisällössä olisi jotain korjattavaa, poistettavaa, muutettavaa tai vaihdettavaa. He olivat tyytyväisiä valitsemini kuviin ja asiasisältöön. He toivoivat, että vierailuai-koja koskeva kohta poistettaisiin ja virheelliset saunapäivät muutettaisiin.

Pyysin myös asukkaita käymään kansion läpi. Kerroin heille, että se liittyy Tyynelän ryhmäkodissa toteuttamaani opinnäytetyöhön ja että tarkoituksena on antaa se uusille asukkaille luettavaksi. Muutama asukas kieltäytyi, osa vedoten kiireisiinsä ja yhden ollessa haluton tutustumaan kansioon. Suurin osa asukkaista on lukutaitoisia, mutta mukana oli myös muutama lukutaidoton.

Asukkailta saamani palaute oli niin ikään positiivista. He kokivat, että tietopaketti uusille asukkaille ryhmäkodin arjesta ja käytännöistä oli hyvä idea. Osa sanoi, että olisi toivonut saavansa vastaavanlaisen käyttöönsä silloin kun itse muutti. He uskoivat, että kansio tulee hyödyttämään uusia asukkaita. Eräs asukkaista kommentoi, että kansion sisältö oli asianmukainen ja paikkansapitävä, juuri sel- laista arki Tyynelässä on kuin kansiossa oli kuvattu. Etukäteen minua huoletti, onko kansio liian pitkä, jolloin asukkaiden mielenkiinto tai keskittymiskyky ei riit- täisi sen loppuun asti käymiseen. Ilokseni suurin osa asukkaista sanoi, että se ei ollut lainkaan liian pitkä. Yksi jopa sanoi, että se olisi voinut olla pidempi. Ai- noastaan yksi asukas ei jaksanut keskittyä lukemiseen vaan hänen huomionsa kiinnittyi jatkuvasti muihin ympärillä tapahtuviin asioihin.

Asukkaat pitivät kuvia iloisina ja tarpeellisena lisänä. Lukutaitoiset kokivat, että teksti on selkeää ja helppolukuista. Se vastasi kirjoitusmuodoltaan heidän ai- emmin lukemiaan selkokielistä tekstejä. Lukutaidottomat asukkaat eivät voineet kommentoida selkokielistä tekstiä, mutta heidän kohdallaan minua kiinnosti eri- tyisesti, että ymmärtävätkö he mitä kansiossa kerrotaan. Pyysin asukkaita ker- tomaan minulle heidän omien sanojensa mukaan, mitä siinä sanotaan. Helpo- tuksekseni he ymmärsivät pääsanomat. Heidän tulkitessaan kansiota minulle,

kiinnitin huomiota kohtiin, jotka eivät vastanneet kirjoitettua tekstiä, jotta voin muokata niitä selkeämpään suuntaan. Asukkaiden palautteen pohjalta lisäsin muutamia piktogrammeja. Esimerkiksi ohjaajien työvuoroista kertovien kuvien yhteyteen lisäsin kuvat arkiviikosta ja viikonlopusta, jotta lukutaidottomatkin ymmärtävät mitä päiviä kellonajat koskevat.

Vaikka asukkaat ja henkilökunta tuntuivat olleen jo lähes tyytyväisiä ensimmäiseen versioon, en itse sitä vielä kelpuuttanut. Koin, että kansion rakenteessa on edelleen parantamisen varaa, joten muokkasin sisältöä mielestäni loogisempaan suuntaan. Lopullinen versio kansioista sisältää seuraavat asia kokonaisuudet: yleistä, Tyynelän ryhmäkoti, henkilökunta, käytännöt, avun hakeminen, lääkkeet, yleiset tilat, oma huone, ruokailut, siivous, toimisto. Luvuissa kerrotaan muun muassa yhteisöasumisen säännöistä, henkilökunnan työajoista, yleisistä käytännöistä, kuten asukaskokouksista, vieraiden vastaanottamisesta sekä viikkoapulaisvuoroista. Lisäksi selvitetään kuinka asukas voi hakea apua erilaisiin ongelmiinsa, kuinka lääkehoito toteutuu, miten siivous ja pyykinpesu onnistuvat sekä millainen on päivittäinen ateriarytmi.

Käytin paljon aikaa siihen, että muokkasin jokaisesta kuvasta samankokoisen ja että kuvien välit toisiinsa olivat samanpituiset. Lisäsin kansioon sivunumerot ja välilehdet otsikkoineen selkeyttämiseksi. Lisäksi tein kansioon sisällysluettelon, jonka avulla voi halutessaan ja osatessaan etsiä suoraan halutun kohdan.

Pohdin kauan kuinka merkitsen kuvien lähteet. En halunnut merkitä lähettä suoraan kuvan alapuolelle, sillä se olisi tehnyt kansioista sekavan näköisen. Lisäsin viimeiselle sivulle merkinnän, jossa kerron kuvien olevan peräisin Sclera-sivulta, lukuun ottamatta muutamia poikkeuksia. Poikkeukset merkitsin kuvan numeron mukaan siten, että kuva 1 on ensimmäinen kansiossa käytetty piktogrammi ja niin edespäin. Kansiossa on 41 sivua, se löytyy liitteestä 2.

6.4 Uuden asukkaan, hänen vanhempiansa ja ohjaajien palaute

Palaute kansion lopullisesta versiosta kerättiin suullisesti ja vapaamuotoisesti.

Rentola (2006, 100) kirjoittaa, että tärkein palaute tulee kohderyhmältä. Kohderyhmän koelukija voi kertoa mitä ymmärsi, mikä oli hämmentävää, mikä ihmetytti, mitä ei millään jaksanut lukea saati ymmärtää ja mikä oli kiinnostavaa. Uusi asukas muutti Tyynelään heinäkuun alussa suoraan vanhempiansa luota. Hänelle oli annettu kansio kotiin tutustuttavaksi.

Asukas on lukutaidoton, joten hän kertoi käyneensä kansiota läpi vanhempiansa kanssa. Hän kertoi, että kansion myötä oli kiva tutustua Tyynelän arkeen jo etukäteen, eikä muutto ja uusi arki jännittänyt niin paljoa. Koska hän on lukutaidoton, ei hän voinut antaa palautetta selkokielisestä tekstistä. Kuvia sen sijaan hän piti hyvinä. Hänen mielestään kansio piti sisällään hyödyllistä tietoa. Viikon jälkeen muutosta hän oli sisäistänyt talon toimintatavat ja kertoi sopeutuneensa Tyynelään hyvin. Hänelle tarjottiin kansiota vielä selattavaksi myös Tyynelässä, mutta hän ei kokenut sitä tarpeelliseksi.

Asukkaan vanhemmilta pyydettiin myös palautetta kansiosta. He kertoivat, että olivat käyneet sitä läpi yhdessä pariin otteeseen. He pitivät kansiota hyödyllisenä, sillä siitä sai konkreettista tietoa arjesta. Kansio oli heidän mielestään hyvä, koska kuvat ja teksti olivat selkeät ja sieltä löytyi helposti kaikki tarvittava. He kokivat mielenkiintoisena mahdollisuuden tutustua myös itse ryhmäkodin arkeen. He eivät ole törmänneet vastaaviin muissa ryhmäkodeissa ja olivat sitä mieltä, että samankaltaisesta kansiosta voisi olla hyötyä muissakin ryhmäkodeissa.

Ohjaajat olivat yhtä mieltä siitä, että kansiosta tuli juuri sellainen kuin he olivat ajatelleet. He olivat tyytyväisiä sekä kansion ulkoasuun että sisältöön. Kansiota pidettiin selkeänä ja se sisälsi tärkeimmät asiat. Heidän mielestään kansio antaa hyvän kuvan ryhmäkodista, koska se osoittaa, että asioita on mietitty tulevien asukkaiden kannalta ja että käytäntöjä on pyritty kehittämään heidän eduksseen. Kansio osoittaa, että uusien asukkaiden asettumista pyritään edistämään ja asiaan on paneuduttu. Eräs ohjaaja sanoi, että kansiosta löytyy arvokasta lisätietoa ryhmäkodista, esimerkiksi esteettömyydestä ja ryhmäkodin säännöistä, jotka saattavat vaikuttaa muuttopäätökseen.

Ohjaajien mielestä uuden asukkaan muutto ja arkeen asettautuminen sujuivat ongelmitta. Asukas oli ensimmäisistä päivistä lähtien hyvin mukana arjen käytännöissä. Osa ohjaajista oli sitä mieltä, että tämä saattoi hyvinkin johtua kansion vaikutuksesta, osa taas totesi, että kansion roolia on hankala arvioida. Ohjaajat aikovat käyttää kansiota jatkossakin. Ohjaajat suunnittelivat käyvänsä läpi kansion vielä kertaalleen myös nykyisten asukkaiden kanssa.

Alkukartoituksessa ohjaajat olivat toivoneet, että kansioista välittyisi viesti asukkaiden itsemääräämisoikeudesta. Ohjaajien palautteen perusteella itsemääräämisoikeus tulee esille eri kohdissa, esimerkiksi tuomalla esiin asukkaan vallinnan vapauden ja mahdollisuuden päättää omista asioista. Heidän näkemyksensä mukaan kansiossa ei rikota kehitysvammaisten itsemääräämisoikeutta. He toki myönsivät, että asiaa on vaikea arvioida.

6.5 Oma arvio kansioista

Kansion arvioinnin kannalta oli erittäin arvokasta, että Tyynelään saatiin opin- näytetyöprosessin aikana uusi asukas. Ilman uuden asukkaan ja hänen läheis- tensä kokemuksia, lopullinen arviointi olisi jäänyt vain henkilökunnan varaan. Mielestäni kansio onnistui hyvin ja olen tyytyväinen löytämiini kuviin, jotka tuke- vat hyvin selkokielistä tekstiä. Tietenkään piktogrammi ei koskaan voi täysin vastata kirjoitettua tekstiä, joten kuva yksinään ei anna yhtä kattavaa käsitystä kuin teksti. Tästä johtuen kansio palvelee paremmin sellaisia henkilöitä, joilla on ainakin auttava lukutaito. Olen kuitenkin positiivisesti yllättynyt kuinka hyvin myös lukutaidottomat asukkaat ymmärsivät kansion sisällön. Lukutaidottomien henkilöiden suosittelisin käyvän kansiota läpi lukutaitoisen henkilön kanssa.

Kansion ulkonäköön olen tyytyväinen. Kiinnitin erityistä huomiota typografiaan ja kuvien laatuun, sillä Virtanen (2009,119) toteaa, että hyvänkin selkotekstin saa muutettua sekavaksi ja vaikeasti ymmärrettäväksi, jos typografiset ratkaisut ja kuvat ovat kehoja.

Harkitsin jossain vaiheessa tulostavani sen hieman kellertävälle paperille val-

koisen paperin sijaan. Päädyin kuitenkin valkoiseen, sillä selkokielisten julkaisujen ohjeissa neuvottiin pitäytymään valkoisessa. Pohdin myös, millaiseksi mustavalkoisten piktogrammien värityksi olisi muuttunut, jos kansio olisi tulostettu keltävälle pohjalle.

Scleran sivuilta oli helppo löytää asiaan sopivia kuvia, joskin kaikkea haluaani ei löytynyt. Tällöin piti soveltaa ja yrittää sanoa sama asia eri tavalla, kuitenkin niin, että asiaa ei tule ilmaista liian monimutkaisesti. Muutamaa piktogrammia muokkasin hieman sopivammaksi ja osan kuvista on tehnyt Henri Hälinen. Väritulostus ei ollut mahdollista, joten Sclera-piktogrammit valikoituivat niiden selkeyden ja mustavalkoisen värityksen vuoksi. Tosin kaikki kuvat eivät olleet täysin mustavalkoisia. Tehoväreinä kuvissa käytetään punaista, esimerkiksi kielteisiin ilmauksiin kuten: ”älä pidä meteliä”. Koska kansio tulostettiin kansilehteä lukuun ottamatta mustavalkoisena, kärsi punainen tehoväri. Punaisia kohtia yritettiin tehostaa käyttämällä värikynää, mutta huonosti näkevä ei todennäköisesti erota väriä.

Selkokielisten tekstin laatiminen onnistui pääosin hyvin. Asukkaat olivat sitä mieltä, että se vastasi heidän aiemmin lukemiaan selkokielistä julkaisuja ja oli muutenkin helposti ymmärrettävissä. Kansioon jäi toki joitain lauseita, jotka olisi varmasti voinut ilmaista vielä selkeämmin.

Kansion sisältöön olen tyytyväinen. Siihen tuli mielestäni tärkeimmät asiat, jotka olivat nousseet esiin alkukartoituksessa. Sivumäärä pysyi kohtuullisena ja kuvat jakautuivat melko tasaisesti. En olisi halunnut lisätä kansioon enää yhtään sivua, se oli mielestäni pituudeltaan juuri sopiva tällaisenaan. Myös asukkaiden sekä ohjaajien kommentit ja ajatukset tukivat tätä. Asiat on mielestäni esitetty loogisessa järjestyksessä. Ainoastaan ruokailuista kertovaan osioon en ole täysin tyytyväinen. Sen olisi mielestäni voinut kuvata vielä selkeämmin, vaan en keksinyt että miten. Koska ohjaajat ja asukkaat kuitenkin olivat tyytyväisiä, en muokannut osiota enää.

7 POHDINTA

7.1 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyöni ja työskentelyni luotettavuutta lähdin pohtimaan kehittämistoiminnalle asetettujen luotettavuuskriteerien kautta. Toikko & Rantanen (2009, 121–122) kirjoittaa, että kehittämistoiminnassa luotettavuus tarkoittaa ensisijaisesti käyttökelpoisuutta. Kehittämistoiminnan yhteydessä syntyneen tiedon tulee olla ennen kaikkea hyödyllistä. Opinnäytetyönäni valmistunut kansio todettiin hyödylliseksi sekä uuden asukkaan, hänen vanhempiansa että Tyynelän ryhmäkodin henkilökunnan puolesta. Lisäksi Tyynelän vanhat asukkaat kokivat, että kansio tulee tarpeeseen ja siitä on apua uusille asukkaille.

Kehittämistoiminnan luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että toimijat ja kehittäjät ovat sitoutuneet prosessiin. Sitoutumattomuus heikentää kehittämistoiminnan aineistojen, menetelmien ja tulosten luotettavuutta. Virhemahdollisuus kasvaa, jos toimijat eivät osallistu kaikkiin kehittämisprosessin vaiheisiin. (Toikko & Rantanen 2009, 124.) Läpi opinnäytetyöprosessin olemme tehneet tiivistä yhteistyötä Tyynelän ryhmäkodin henkilökunnan kanssa. Ohjaajat olivat motivoituneita osallistumaan alkukartoitukseen ja antoivat palautetta kansion valmistuksen eri vaiheissa mielellään.

Kvalitatiivisiin tutkimuksiin liittyy läheisesti reliabiliteetti eli luotettavuus. Se tarkoittaa, että toinen tutkija voi toistaa tutkimusasetelman ja saada samanlaisia tutkimustuloksia. Kehittämistoiminnassa reliabiliteettiin liittyy ongelmia, sillä sosiaalisten prosessien toistettavuuden vaatimus ei ole yksinkertaista. Samanlaisen ryhmäprosessin aikaansaaminen ei ole itsestään selvää, sillä ryhmäprosessiin vaikuttaa monet yksilölliset tekijät. (Toikko & Rantanen 2009, 122–123.) Oman opinnäytetyöni kohdalla uskon, että jos joku toinen olisi kysynyt Tyynelän ryhmäkodin henkilökunnalta alkukartoituksessa samoja asioita kuin minä, olisivat vastaukset olleet samanlaiset. Mutta jos kysymykset esitettäisiin jossain toisessa ryhmäkodissa, olisivat vastaukset varmasti erilaiset ja täten myös kansio olisi erilainen. Toisaalta, jos olisin tehnyt alkukartoituksen Tyynelän asukkaille,

olisivat vastaukset olleet varmasti myös erilaisia ja kansio olisi jälleen ollut erilainen kuin mitä se tällä hetkellä on.

Kehittämistoiminnassa puhutaan usein sellaisten menetelmien tai käytäntöjen kehittämisestä, jotka ovat siirrettävissä myös toiseen ympäristöön. Muualla kehitettyä on kuitenkin hankala istuttaa toiseen toimintaympäristöön. Tutkija ei ole vastuussa siirrettävyyteen liittyvistä ongelmista, vaan hänen tehtävänsä on tuoda esille tutkimuksen toteutus ja konteksti niin, että muut voivat arvioida tulosten käyttökelpoisuutta omassa yhteisössään. (Toikko & Rantanen 2009, 126.) On sanomattakin selvää, että Tyynelän ryhmäkotiin valmistetulla kansiolla ei ole hyötyä muissa vastaavanlaisissa ryhmäkodeissa. Opinnäytetyössäni olen kuvaillut kuinka kansio valmistetaan ja mikäli kansio koetaan kiinnostavaksi, voivat muut ryhmäkodit valmistaa vastaavanlaisia omaan käyttöönsä.

Ohjeistusten, oppaiden, käsikirjojen sekä tietopakettien kohdalla lähdekritiikki on erityisessä asemassa. Käytettävien tietojen oikeellisuus ja luotettavuus on varmistettava. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 53.) Opinnäytetyön luotettavuutta lisäävät ajankohtaiset ja luotettavat lähteet. Olen käyttänyt työssäni mahdollisimman tuoreita ja luotettavia lähteitä. Suurin osa käyttämistäni lähteistä on julkaistu 10 vuoden sisällä. Opinnäytetyössä käyttämieni lähteiden lisäksi olen tutustunut laajasti muihinkin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen, jotka ovat liittyneet teoriakäsitteisiini. Olen käyttänyt pääosin kotimaista lähdemateriaalia, mutta myös ulkomaalaisia lähteitä.

Olen koko prosessinajan noudattanut työelämän yhteistyökumppanini ja tutkimusluvan kautta minulle annettuja ohjeita. Olen huolehtinut, että niin asukkaat kuin ohjaajat pysyvät anonyymeina ja, että opinnäytetyöstäni ei koidu kustannuksia sosiaali- ja terveystieteille. Tarvittavan materiaalin, eli kansion, maksoin itse. Opinnäytetyöni eettisyyden kannalta on huomattavaa, että se ei sisällä arkaluontoista tietoa kenenkään yksityiselämästä. Alkukartoituksessa ei esitetty henkilökohtaisia kysymyksiä, vaan liikuttiin yleisempien teemojen ympärillä. Aineistosta ei voi päätellä kenenkään henkilöllisyyttä. Ohjaajilta kysyttiin tutkimusluvan mukaisesti suostumus Tyynelän ryhmäkodin nimen julkaisemiseen.

Tietojaan antavien henkilöiden tulee antaa lupa tutkimuksen tekemiseen ja heitä on informoitava työstä ja sen tavoitteista. Opinnäytetyön tekijän on huolehdittava, että hänen keräämänsä aineisto ei joudu muuhun kuin sovittuun tarkoitukseen. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12.) Opinnäytetyöprosessini oli avoin. Tyynelän ryhmäkodin henkilökunta oli tietoinen prosessin etenemisestä sen joka vaiheessa. Heillä oli mahdollisuus nähdä opinnäytetyö ja kansio aina halutessaan. Alkukartoituksesta saatu aineisto tuhottiin opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Etukäteen pohdin myös paljon objektiivisuuttani alkukartoituskeskusteluissa. Kuten edellä on käynyt ilmi, olen tehnyt töitä Tyynelän ryhmäkodissa. Tästä johdun, minullakin on kokemusta siitä, kuinka arki Tyynelässä sujuu. Riskinä oli, että tuonko huomaamatta esille omia kokemuksiani jo keskusteluissa. Tällöin olisi voinut käydä niin, että haen keskustelussa kannatusta omille näkemyksilleni sen sijaan, että kuuntelisin aidosti sitä mitä henkilökunnalla on sanottavanaan. Siinä tapauksessa ideat olisivat olleet minulta lähtöisin eikä henkilökunnalta itseltään. Säilytin kuitenkin mielestäni objektiivisuuden hyvin. En johdatellut keskustelua minun näkemyksieni mukaan, vaan annoin ohjaajien viedä keskustelua omien näkemystensä suuntaan. Tein myös päätöksen, että en lähetä jälkimmäiselle keskusteluparille ensimmäisestä keskustelutilaisuudesta saamiini vastauksia, jotta nekään eivät ohjaisi heidän keskusteluaan, vaan heidän kertomansa lähtisi heidän omista pohdinnoistaan.

Opinnäytetyötä tehdessäni, otin huomioon myös Helsingin kaupungin arvot sekä eettiset periaatteet. Helsingin kaupungin arvot ovat asukaslähtöisyys, ekologisuus, oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus, taloudellisuus, turvallisuus, osallisuus ja osallistuminen sekä yrittäjämielisyys (Helsingin kaupunki i.a.e, 4-6).

Asukaslähtöisyyteen liittyy vahvasti asiakkaiden itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä asukkaiden tarpeista lähtevien palvelujen kehittäminen. Opinnäytetyön idea nousi pohtimalla tulevien asukkaiden tarpeita ja kansiossa olen pyrkinyt korostamaan asukkaan itsemääräämisoikeutta. Tyynelän nykyisiä asukkaita on myös kuultu opasta tehdessä, sillä he ovat ohjaajien rinnalla asi-

antuntijoita ryhmäkodin arjesta. Oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus on huomioitu kohtelemalla sekä ohjaajia että asukkaita reilusti ja tasapuolisesti opinnäytetyöprosessin aikana. Kaikkien mielipiteet ja ideat on otettu huomioon ja kaikki halukkaat ovat saaneet tutustua opinnäytetyöhön sekä kansioon aina halutessaan. Taloudellisuus on otettu huomioon aiheuttamatta kustannuksia sosiaali- ja terveystieteiden osastolle, kuten edellä on kuvattu. Turvallisuus kattaa asiakkaiden yksityisyydensuojan, josta on pidetty huoli tässä opinnäytetyössä. Osallisuus on huomioitu antamalla myös asukkaille mahdollisuus vaikuttaa oppaan sisältöön ja antamaan siitä palautetta. Lisäksi Helsingin kaupunki painottaa kaikessa toiminnassaan rehellisyyttä, oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaista kohtelua sekä avoimuutta. (Helsingin kaupunki i.a.e, 7). Tähän kaikkeen olen myös omalta osaltani pyrkinyt opinnäytetyötä tehdessä.

7.2 Ammatillinen kasvu

Henkilökohtaisena tavoitteenani oli sosionomin (AMK) kompetensseja mukaillen kehittää osaamistani kehittämishankkeiden suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja raportoinnissa (Sosiaalialan AMK-verkosto 2010). Tavoitteen saavuttamisessa minua auttoi huolellisesti laadittu suunnitelma ja tarkka aikataulus. Pidin koko opinnäytetyöprosessin ajan opinnäytetyöpäiväkirjaa, joka auttoi hahmottamaan mitä olin jo tehnyt ja mitä tarvitsi vielä tehdä. Päiväkirjaan kokosin itselleni ylös ideoita, joita voisin toteuttaa tai jättää toteuttamatta. Opinnäytetyöpäiväkirja toimi suunnitelmarunkona läpi prosessin. Opinnäytetyöpäiväkirja toimi myös kalenterina, jotta pysyin suunnittelemani ja yhteistyökumppanilleni lupaamassani aikataulussa.

Aikataulujen kanssa ei tullut missään vaiheessa kiirettä ja etenin työssäni suunnitelman mukaan. Opinnäytetyön ideapaperi hyväksyttiin joulukuussa 2014, jonka jälkeen alkoi opinnäytetyön suunnitelman työ. Suunnitelma hyväksyttiin helmikuussa 2015, jonka jälkeen hain Helsingin kaupungilta tutkimusluvan. Opinnäytetyöraporttia työstin helmikuusta aina syksyyn 2015 asti. Raportin kirjoittaminen alkoi sopivien teoriakäsitteiden etsimisellä ja määrittelyllä sekä työelämän yhteistyökumppanin esittelyllä. Raporttia kirjoittaessani perehdyin sa-

malla selkokielisten julkaisujen laatimiseen sekä teorian että käytännön valossa ja kuvien käyttöön kirjoitetun tekstin tukena. Tällöin niiden käyttäminen oppaassa oli vaivattomampaa.

Alkukartoituksen tein suunnitelman mukaisesti keväällä 2015. Alkukartoituksen jälkeen aloitin kansion suunnittelun ja valmistuksen. Kansion ensimmäinen versio valmistui nopeammin kuin olin suunnitellut ja sain sen pohjalta palautetta jo kesäkuun alussa. Korjauksiin ja lopullisen version työstämiseen ei mennyt kauaa, koska sekä ohjaajat että asukkaat olivat varsin tyytyväisiä jo kansion ensimmäiseen versioon. Lopullinen versio tulostettiin juhannuksena 2015 ja se luovutettiin uuden asukkaan läheisille heinäkuun alussa.

Ennen alkukartoitusta pohdin paljon rooliani keskustelutilanteessa. Minulla ei ollut aikaisempaa kokemusta keskustelun ohjaamisesta, joten pelkäsin, että en osaisi ohjata keskustelua tarvittavalla tavalla. Kun haastatellaan tiivistä työyhteisöä, on riskinä, että keskustelu kääntyy epäolennaisuuksiin ja aletaan puhua esimerkiksi asiakkaiden asioista. Kuten olettaa saattoi, keskustelu poikkesi välillä aiheesta, mutta aiheeseen palattiin nopeasti, usein ohjaajien omasta aloituksesta, pari kertaa minun kehotuksestani.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön teko vaati pitkäjännitteistä työskentelyä. Kuten missä tahansa pidemmässä prosessissa, koin tärkeäksi pitää toisinaan taukoa kirjoittamisesta, jotta sain otettua etäisyyttä työhön. Tauon jälkeen työtä pystyi tarkastelemaan uusin silmin. Opinnäytetyö on ollut mielessä vuoden ajan ja olen jatkuvasti harrastanut itsereflektiota niin työni kuin omien työskentelytapojeni suhteen. Tiedonhaku ei ole vahvuuteni, joten siihen pyysin apua kirjaston informaatikolta.

Henkilökohtaisena tavoitteenani oli perehtyä esteettömään viestintään sekä selkokielen ja kuvakommunikoinnin perusteisiin ja siirtää niiden teoria käytäntöön. Saavutin tavoitteeni teoriaosuutta työstäessäni ja onnistuin soveltamaan oppimaani. Tulevaisuudessa voin hyödyntää oppimaani selkokielestä ja piktogrammeista käytännötyössä. Selkokielisten tekstin laatiminen ja typografian oikeaoppinen huomioiminen luo mahdollisuuksia kirjoittaa tulevaisuudessa enem-

mänkin selkokielisiä julkaisuja.

Kehitysvamma-alan työntekijän täytyy olla alati valmis kommunikointiin ja hänen on nähtävä vaivaa, jotta tasa-arvoinen kohtaaminen voi toteutua. AAC kehittyy ja uusi menetelmiä kehitetään jatkuvasti lisää. Erilaiset kommunikointimenetelmät helpottavat kehitysvammaisten elämää niin paljon, että ammattilainen ei voi niitä sivuuttaa. Ammattilaisen tulee pysyä mukana kehityksessä ja hankkia lisäkoulutusta opetellakseen uusia keinoja. Jos asiakas käyttää kommunikoinnissaan viittomia, on ympärillä olevien ihmisten opiskeltava niitä kyetäkseen toimimaan hänen kanssaan. (Salonen 2007, 142–144.) Kuvakommunikointia ei pysty välttämään kehitysvamma-alan töissä, joten on erityisen tärkeää tuntea sen mahdollisuudet ja rajat. Ilman opinnäytetyötäni kuvakommunikointi olisi jäänyt etäiseksi, sillä se ei sisälly koulutusohjelmaan.

Sosiaalialan ammattieettisiin lähtökohtiin kuuluu muun muassa ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, osallisuuden edistäminen sekä syrjinnän vastustaminen (Rouhiainen-Valo, Rantanen, Hovi-Pulsa & Tietäväinen 2010, 16). Olen opinnäytetyössäni pyrkinyt edistämään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, kehittämällä kehitysvammaisille tarkoitettua tietopakettia, joka on valmistettu heille ymmärrettävässä muodossa. Olen tutustunut esteettömyyden ja saavutettavuuden laajempiin määritelmiin ja ymmärtänyt, että ne tarkoittavat paljon muutakin kuin vain kynnyksiä. Samalla olen joutunut huomaamaan, että suomalaisella yhteiskunnalla on vielä pitkä matka kaikille tasa-arvoiseen, esteettömään, yhteiskuntaan.

Opinnäytetyötä tehdessäni minulle on konkretisoitunut kehitysvammaisten kaksi erilaista elämäntilannetta: muuton tuoma uusi arki sekä tuttu perusarki. Olen tutustunut asukkaiden arkeen aivan uudesta näkökulmasta sekä päässyt arvioimaan, mitkä jokapäiväiset asiat ovat tärkeimpiä arjen sujuvuuden kannalta. Tästä on varmasti hyötyä tulevaisuudessa, jos hakeudun kehitysvammaisten ohjaajaksi ryhmäkotiin tai mihin tahansa asumispalveluita tarjoavaan yksikköön. Koen pystyväni ohjaamaan ja tukemaan asukkaita paremmin, kun ymmärrän ne lähtökohdat, josta arki rakentuu. Arjessa ohjaamisen ja tukemisen lisäksi, minulle on konkretisoitunut kehitysvammaisen henkilön muutto ryhmäkodin asuk-

kaaksi. Osaan arvioida millaisia asioita on otettava huomioon uuden asukkaan muuttaessa, miten hänen kotiutumistaan voi edistää sekä millaista informaatiota on ensisijaisesti tarjottava.

Kehitysvammaisten asumisjärjestelyihin liittyvä lainsäädäntö ja sen ympärille kehitetty palvelujärjestelmä on selkeytynyt huomattavasti opinnäytetyöprosessin myötä. Kehitysvammaisten asumisen järjestäminen on elänyt murrosvaihetta jo pitkään, eikä loppua ole odotettavissa vielä hetkeen. Tästä syystä koen tärkeäksi, että pääsin opinnäytetyön myötä syventymään asumisjärjestelyitä koskevaan palvelujärjestelmään ja lainsäädäntöön.

Olen käynyt myös läpi eri lakeja, säädöksiä ja suosituksia kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuteen liittyen, nyt kun varsinainen itsemääräämisoikeutta koskeva laki odottaa tulemistaan. Asiakkaiden itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on yksi tärkeimpiä ammattitaitovaatimuksia kehitysvammatyössä. Työntekijä joutuu jatkuvasti arvioimaan, missä määrin vammaisella ihmisellä on oikeus ja työntekijällä velvollisuus päättää vammaisen henkilön asioista, huolehtia hänen hoidostaan, kuntoutuksestaan ja muista hänen elämää koskevista asioista ja järjestelyistä. (Räty & Tolvanen 2008, 150, 153.) Raja oikeutetun rajoittamisen ja eettisesti tuomittavan vallankäytön välillä on hyvin pieni (Kosken-tausta, Nevalainen & Sauna-aho 2013).

Suurin oppi, jonka olen opinnäytetyötä tehdessäni saanut, on kuitenkin taito työskennellä pitkäjännitteisesti ja päämäärätietoisesti tavoitteen saavuttamiseksi. Tämä ei ole minulle itsestänselvyys, vaan olen ylpeä itseni kyetessäni saattamaan opinnäytetyön kaltaisen projektin loppuun. Valmistuttuani tulen tarvitsemaan sekä pitkäjänteisyyttä että päämäärätietoisuutta, jotta voin auttaa asiakkaita parhaan ammattitaitoni mukaan.

7.3 Johtopäätökset ja jatkokehittämissuhteet

Kehitysvammaisten laitosasuminen on määrä lakkauttaa vuoteen 2020 mennessä. Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen kehitysvammaisten asumisohjel-

masta, jonka tavoitteena on yksilöllisen asumisen mahdollistaminen sekä laitok-
sista että lapsuudenkodeista muuttaville kehitysvammaisille henkilöille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, 11, 45.) Monet kehitteillä olevat kehitysvammaisten
asuntohankkeet kuitenkin mukailevat edelleen perinteisiä ryhmäkotiasumisen
malleja, joissa yksikkökoko on kohtalaisen suuri (Sosiaali- ja terveysministeriö
2012, 12). Tulevina vuosina on odotettavissa paljon uusia asukkaita joko täysin
uusiin tai jo olemassa oleviin ryhmäkoteihin.

Aiemmissä tutkimuksissa esitettiin, että muuttoprosessin suurimmat ongelmat
liittyvät muun muassa puutteelliseen tiedottamiseen ja riittämättömään valmis-
tautumiseen. (Pelto-Huikko, Kaakinen & Ohtonen 2008, 3; Puranen & Leinonen
2008, 122.) Myös Tyynelän ryhmäkodin ohjaajat kertoivat alkukartoituksen yh-
teydessä, että riittävää tiedonvälitystä ei voi aliarvioida. Kun asukkaiden ongel-
mat koskevat ohjatun asumisen periaatteita, voidaan vetää johtopäätös, että
asukkaat eivät ole saaneet etukäteen riittävästi tietoa siitä, mitä ohjatun asumi-
sen yksikössä heiltä edellytetään.

Selkokielen tietopakettien tarkoitus oli tarjota tietoa Tyynelän ryhmäkodin arjesta
ja käytännöistä uusille asukkaille ennen muuttoa. Tavoite oli helpottaa asuk-
kaan siirtymistä uuteen ympäristöön. Tyynelän ryhmäkotiin muuttanut uusi asu-
kas sai kansion tutustuttavakseen ja hän koki sen hyödylliseksi. Asukkaan mu-
kaan häntä ei jännittänyt muutto uuteen kotiin niin paljoa, kun oli saanut etukä-
teen tietoa tulevasta. Lisäksi asukas oli ensimmäisestä viikosta lähtien sisäistä-
nyt ryhmäkodin käytännöt ja arkirytmien. Tämän käyttäjäkokemuksen pohjalta
voidaan siis todeta, että kansio täytti sille asetetut tavoitteet.

Asukkaan lisäksi myös hänen omaisensa kokivat kansion hyödylliseksi. Kehi-
tysvammaisen lapsen, kuten terveenkin lapsen, itsenäistyminen ja kotoa pois-
muutto voi olla vanhemmille eräänlainen kriisi. Tästä johtuen on tärkeää, että
myös vanhemmille tarjotaan mahdollisuus tutustua lapsensa uuteen arkeen. Se
ei ainoastaan tuo turvaa kehitysvammaiselle itselleen, mutta myös hänen van-
hemmilleen.

Tiedon voimaa ei tule aliarvioida, sillä tieto lisää valtaa ja mahdollisuuksia osal-

listua. Tieto myös yhdenvertaistaa. Jokaisella on oikeus saada tietoa itselleen ymmärrettävässä muodossa ja jokaiselle pitäisi mahdollistaa se. (Ekmark, Heiniluoma, Huotari, Leino & Puranen 2010, 47, 49; Niemelä & Brandt 2011, 42.) Aiempien tutkimusten perusteella kehitysvammaiset muuttajat kaipaavat mahdollisimman konkreettista tietoa uudesta kodistaan, esimerkiksi siitä miten arki uudessa kodissa sujuu (Puro 2010, 40, 43). Osa Tyynelän asukkaista sanoi, että olisivat toivoneet samanlaista kansiota luettavakseen silloin kun he muuttivat. He uskoivat, että kansiota on hyötyä uusille asukkaille. Ryhmäkotiin muuttavilla asukkailla tulisi olla oikeus saada tietoa tulevasta kodistaan heille ymmärrettävässä muodossa ja heillä tulisi olla mahdollisuus tutustua uuteen arkeensa rauhassa ennen muuttoa.

Kuten aiemmin on jo todettu, muutto herättää monenlaisia tunteita kehitysvammaisen muuttajan mielessä, joten ei ole yhäntekevää kuinka muutto ja muuttoon valmistautuminen sujuu (Puranen & Leinonen 2008, 119). Jos asukas olisi kokenut aiemmin muuttoa, olisi ollut mielenkiintoista tehdä vertailuja, oliko tämän muuton ja aiempien muuttojen välillä eroa. Oliko Tyynelään muutto helpompaa ja turvallisempaa kuin niihin ryhmäkoteihin, joissa vastaavanlaista kansiota ei ole ollut tarjolla?

Laaksonen (2007, 255) toteaa, että kehitysvammaisia ihmisiä yhdistää vain vamma, muuten he ovat samalla tavalla yksilöllisiä kuin kaikki muutkin. Tästä syystä yksi käyttäjäkokemus ei takaa sitä, että kansio hyödyttäisi, tai edes kiinnostaisi, myös muita uusia asukkaita. Kuitenkin jatkossa, joku voisi esimerkiksi opinnäytetyönään tutkia, kuinka kansio on otettu vastaan uusien asukkaiden toimesta. Onko siitä ollut apua asukkaille? Ovatko kehitysvammaiset kokeneet kansion tarjoaman tiedon tarpeelliseksi? Loppupeleissä on täysin yksilöstä itsestään kiinni, löytääkö hän kansiota apua mieltä askarruttaviin kysymyksiinsä, osaako hän hakea vastauksia sieltä tai onko hän edes kiinnostunut käyttämään sitä.

Toivon, että kansiota hyödynnetään myös jatkossa uusien asukkaiden muuttaessa, eikä se jäisi käyttämättä. Tyynelän ryhmäkodin ohjaajien olisi hyvä miettiä jo etukäteen, kenen vastuulla on tarpeen vaatiessa päivittää kansiota. Yksi rat-

kaisu voisi olla säännöllisin väliajoin harjoitteluaan Tyynelässä suorittavat opiskelijat. Mikäli opiskelijan harjoittelutavoitteisiin vain sopii, niin heitä voisi hyödyntää tässä asiassa, sillä kansion päivittäminen ei vaatine paljoa työtä. Kansio on tallennettu ohjaajien yhteisen tietokoneen kotihakemistoon Word-tiedostona. Kansion lisäksi tallensin sinne muutamia kuvia, esimerkiksi viikonpäivistä ja kelloajoista, joita oppaan päivittämiseen todennäköisimmin tarvitsee.

Tulevaisuudessa vammaistyö tulee integroitumaan yhä enemmän osaksi muuta sosiaalialaa. Tästä syystä vammaistyön asiantuntemusta ja osaamista tarvitaan muillakin sosiaalihuollon, kasvatuksen ja opetuksen alueilla. Haasteisiin vastaamiseksi sosionomi (AMK) -koulutusta on kehitettävä yhdessä vammaisjärjestöjen kanssa ja ammattikorkeakoulujen tulisi olla mukana suunnitteilla olevissa vammaispalvelujen kehittämissyksiköissä. (Räty & Tolvanen 2008, 156.) Ennen kaikkea jokaisen nykyisen ja tulevan sosionomin tulisi vaalia ja kehittää omaa osaamistaan vammaistyön saralla, sillä kukaan ei voi tietää milloin tulee tarvitsemaan vammaistyön osaamista.

LÄHTEET

ARASAAC 2015. Terms of Use. Viitattu 12.2.2015.

http://catedu.es/arasaac/condiciones_uso.php.

Arvio, Maria & Aaltonen, Seija 2011. Kehitysvammainen potilaana. Helsinki: Duodecim.

Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas

Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C, Katsauksia ja aineistoja 17. Verkkojulkaisuna:

<http://www.diak.fi/opiskelu/opinnaytetyo/Documents/Kohti%20tutkivaa%20ammattikäytäntöä.pdf>.

Ekmark, Maritta; Heiniluoma, Susanna; Huotari, Irma; Leino, Sanna & Puranen, Tuula 2010. Omaa kotia kohti. Viitattu 17.9.2015.

http://www.kvtl.fi/media/Projektit/AsuntojaAsunnottomille/Omaa_kotia_kohti.pdf.

Esteettömyystiedon keskus i.a.a. Esteettömyys. Viitattu 17.9.2015.

<http://www.esteeton.fi/portal/fi/esteettomyys/>.

Esteettömyystiedon keskus i.a.b. Kehitysvammat. Viitattu 17.9.2015.

http://www.esteeton.fi/portal/fi/esteettomyys/ihmisten_moninaisuus/kehitysvammat/.

Heister Trygg, Boel 2010. Graafinen kommunikointi: Esineet, kuvat ja symbolit puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikoinnissa. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Helsingin kaupunki i.a.a. Viitattu 20.1.2015.

<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/>.

Helsingin kaupunki i.a.b. Kehitysvammaopoliikklinikka. Viitattu 19.9.2015.

<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/vammaisten-palvelut/terveyskuntoutus/kehitysvammaopoliikklinikka/>.

Helsingin kaupunki i.a.c. Kehitysvammaisten asumispalvelut ryhmäkodissa. Viitattu 26.4.2015. <http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=2887>.

Helsingin kaupunki i.a.d. Autettu, ohjattu ja tuettu asuminen. Viitattu 20.1.2015.

<http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=2888>.

Helsingin kaupunki i.a.e. Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden strategiasuunnitelma vuosille 2014–2016. Viitattu 18.7.2015.

http://www.hel.fi/static/sote/julkaisut/Sote_strategiasuunnitelma2014_2016.pdf.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University

Inclusion Europe 2009. Tietoa kaikille: Helppolukuinen ja ymmärrettävä teksti - eurooppalainen selkokieli-standardi. Viitattu 18.1.2015.

http://www.selko-e.fi/selko/tietoa_kaikille_2laitos.pdf.

Itkonen, Markus 2006. Typografia ja luettavuus. Teoksessa Leelaura Leskelä & Hannu Virtanen (toim.) Toisin sanoen: Selkokielen teoriaa ja käytäntöä, 72–86.

Kaski, Markus 2007. Älyllisen kehitysvammaisuuden syyt ja niiden ehkäisy. Teoksessa Anja Räisänen, Markus Kaski & Marna Lehmusojä (toim.) Haasteellinen kehitysvamma-ala: näkökulmia ammatilliseen osamiseen. Helsinki: Helsingin Diakoniaopisto, 201–207.

Kaski, Markus; Manninen, Anja & Pihko, Helena 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro.

Kehitysvammaliitto 2005 a. Kuvat kommunikoinnissa. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Kehitysvammaliitto 2005 b. Opas kommunikoinnin mahdollisuuksiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Kempainen, Erkki 2008. Kohti esteetöntä yhteiskuntaa: yhteiskuntapolitiikan normatiiviset keinot esteettömyyden edistämiseksi. Helsinki: Stakes.

Koskentausta, Terhi; Nevalainen, Minna & Sauna-aho, Olli 2013. Itsemääräämisoikeus ja sen rajoittaminen kehitysvammaisten asumisyksiköissä. Viitattu 27.6.2015.

<http://www.aspasaatio.fi/suuntaaja/suuntaaja-32013/itsem%C3%A4%C3%A4r%C3%A4misoikeus-ja-sen-rajoittaminen-kehitysvammaisten>.

Laaksonen, Jaana 2007. Kehitysvammaisen henkilön oikeudet sosiaalipalvelu-

jen käyttäjinä. Teoksessa Anja Räisänen, Markus Kaski & Marna Lehmusojä (toim.) Haasteellinen kehitysvamma-ala: näkökulmia ammatilliseen osaamiseen. Helsinki: Helsingin Diakoniaopisto, 251–256.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 23.6.1977. Viitattu

12.2.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 22.9.2000.

Viitattu 12.6.2015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista

1987/380, 3.4.1987. Viitattu 12.2.2015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380#P6>.

Lampinen, Reija 2007. Omat polut!: Vammaisesta lapsesta täysvaltaiseksi ai-

kuseksi. Helsinki: Edita.

Leskelä, Leela & Virtanen, Hannu 2006. Selkokielen ABC. Teoksessa Lee-

alaura Leskelä & Hannu Virtanen (toim.) Toisin sanoen: Selkokielen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 7–14.

Malin, Antero 2006. Suomessakin on heikkoja lukijoita. Teoksessa Leela-

alaura Leskelä & Hannu Virtanen (toim.) Toisin sanoen: Selkokielen teori-
aa ja käytäntöä, 15–31.

Niemelä, Markku & Brandt, Krista 2011. Kehitysvammopalvelut ilman keskuslai-

tosta? Esimerkkejä Etevan kehittämistyöstä. Teoksessa Päivi Ri-
patti (toim.) Kehitysvammaisten asuminen: Uusi reformi 2010-2015.
Viitattu 17.9.2015.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80019/654df847-a315-42e2-ab92-bebb8df864b7.pdf?sequence=1>.

Papunet 2014. Papunet-sivusto. Viitattu 17.2.2015.

<http://papunet.net/yksikko/papunet-sivusto>.

Papunet 2015. Kuvapankki. Viitattu 12.2.2015.

<http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>.

Pelko-Huikko, Antti; Kaakinen, Juha & Ohtonen Jukka 2008. ”Saattaen muutet-

tava”: Kehitysvammaisten laitoshoidon hajauttamisen seurantaraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Perttunen, Marketta 1995. Kerro kuvin. Teoksessa Johanna Juvonen & Päivi

- Fadjukoff (toim.) Selko-oppimateriaalin tekijän opas. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Puranen, Tuula & Leinonen, Elina 2008. Muuttovalmennuksen tavoitteena on kehitysvammaisen ihmisen hyvä elämä. Teoksessa Markku Niemelä ja Krista Brandt (toim.) Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen: pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 119–124.
- Puro, Maija 2010. ”Semmonen, että rauhallisesti...” Kehitysvammaisten ihmisten käsityksiä hyvästä muutosta. Viitattu 17.10.2015.
<http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/20815/Opinnaytetyo.pdf?sequence=1>.
- Rentola, Marjatta 2006. Hyvä opas. Teoksessa Raimo Jussila, Eero Ojanen ja Taija Tuominen (toim.) Tieto kirjaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura, 92–107.
- Rouhiainen-Valo, Tuula; Rantanen, Teemu; Hovi-Pulsa, Raija & Tietäväinen, Sirpa 2010. Kompetenssit ”sosiaalisen” puolustamisessa. Teoksessa Leena Viinamäki (toim.) Sosionomin ammatti ja työ 2010 - 2025: Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, 9–36.
- Rusi, Meeri 2010. Sosiaalisen asiakkuuteen vaikuttavien näkökulmien tarkastelu. Teoksessa Leena Viinamäki (toim.) Sosionomin ammatti ja työ 2010 - 2025: Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, 139–149.
- Räty, Rauni & Tolvanen, Taimi 2008. Sosionomi (AMK) vammaistyön osaajana. Teoksessa Leena Viinamäki (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, 143–158.
- Salonen, Jaakko 2007. Ympäristön merkitys kehitysvammaisen kommunikaatiossa. Teoksessa Anja Räisänen, Markus Kaski & Marna Lehmusoja (toim.) Haasteellinen kehitysvamma-ala: näkökulmia ammatilliseen osaamiseen. Helsinki: Helsingin Diakoniaopisto, 141–144.

- Sclera Symbols i.a. Copyright. Viitattu 12.2.2015.
<http://www.sclera.be/en/picto/copyright>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Laitoksista yksilölliseen asumiseen. Valtakunnallinen suunnitelma palvelujen kehittämiseksi lähiyhteisöön. Viitattu 25.4.2015.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5065240&name=DLFE-24202.pdf.
- Sosiaalialan AMK-verkosto 2010. Viitattu 6.6.2015. fi-
[le:///C:/Users/susan_000/Downloads/Sosionomi_AMK_Kompetenssit_15042010%20.pdf](file:///C:/Users/susan_000/Downloads/Sosionomi_AMK_Kompetenssit_15042010%20.pdf).
- Straight Street 2006. Licenses. Viitattu 12.2.2015. <http://straight-street.org/lic.php>.
- Suomen perustuslaki 1999/731, 11.6.1999. Viitattu 12.6.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.
- Taneli, Mari 2006. Kirjastojen saavuttavuus. Teoksessa Leealaura Leskelä & Hannu Virtanen (toim.) Toisin sanoen: Selkokielen teoriaa ja käytäntöä, 212–223.
- Teittinen, Antti 2010. Myönteisten mahdollisuuksien politiikka ja kehitysvamma. Teoksessa Heikki Hiilamo ja Juho Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka: johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 155–177.
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistumiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.
- Tornberg, Johanna 2012. Edunvalvonta, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen laatu. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Valtakunnallisen Vammaispalvelujen Kaste-hankkeen Savon osahankkeen työryhmä 2013. Kohti omaa kotia ja toimivaa arkea! Opas onnistuneen muuton avuksi kehitysvammaisille ihmisille ja heidän läheisilleen. Viitattu 17.9.2015.
https://www.vaalijala.fi/resources/public/materiaalipankki/projektit_ja_hankkeet/Kohti%20omaa%20kotia%20ja%20toimivaa%20arkea.pdf.
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki:

Tammi.

Virtanen, Hannu 2009. Selkokielen käsikirja. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opik.

Väyrynen, Riikka & Kuronen, Raija 2014. Sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut 2013. Viitattu 3.7.2015.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116944/Tr27_14.pdf?sequence=4.

Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325, 30.12.2014. Viitattu 18.9.2015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2012. Viitattu 17.9.2015.

http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudis_uudis_painos_2012.pdf.

Ylönen, Merja 2013. Esteettömyys–osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Teoksessa Saira Korhonen ja Mali Soininen (toim.) Yksilöllisesti vaan ei yksin: kohtaamisia ja keskusteluja vammaisuudesta. Helsinki: Diakoniamattikorkeakoulu, 67–74.

Ylönen, Salli 2011. ”Tunnen oloni turvalliseksi, jos...”: Kehitysvammaisten ihmisten asumisen ja palvelutarpeiden Tarve-projekti Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alueella. Viitattu 17.9.2015

http://www.aspasaatio.fi/sites/default/files/J%C3%A4rvi-Pohjanmaan%20tarvekartoitus_verkkoon.pdf.

LIITE 1: Alkukartoitusrunko

1. Mitä asukkaalle kerrotaan kun hän tulee tutustumaan?
2. Mitä asukkaalle kerrotaan kun hän on muuttanut?
3. Mitkä asiat aiheuttavat eniten ongelmia muuton jälkeen ja millaisissa asioissa teiltä pyydetään apua?
4. Mitä haluatte oppaaseen sisällytettävän?

LIITE 2: Tervetuloa Tyynelään! - selkokielen tietopaketti uudelle asukkaalle

Tervetuloa
Tyynelään!

Sisältö

1 Yleistä.....	2
2 Tyynelän ryhmäkoti	5
3 Henkilökunta	7
4 Käytännöt	11
5 Avun hakeminen	16
6 Lääkkeet.....	20
7 Yleiset tilat	22
8 Oma huone.....	27
9 Ruokailut	29
10 Siivous.....	34
11 Toimisto.....	38

1 Yleistä

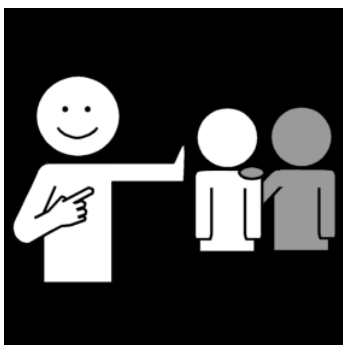

Sinulla on itsemääräämisoikeus.

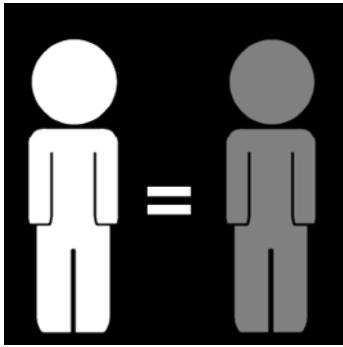
Saat itse päättää omista asioistasi.

Toivomme sinulta omatoimisuutta.

Saat apua ohjaajilta aina kun haluat.

Olemme kaikki tasa-arvoisia.

Kunnioita asuintovereitasi.

Älä kiusaa toisia.

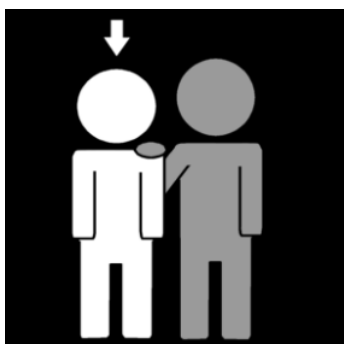
Älä pidä meteliä öisin.

2 Tyynelän ryhmäkoti

Tyynelän ryhmäkoti on Etu-Töölössä.

x 13 Tyynelässä on 13 asuinpaikkaa.

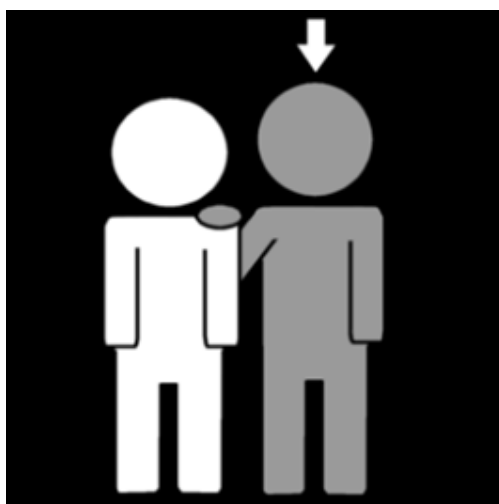

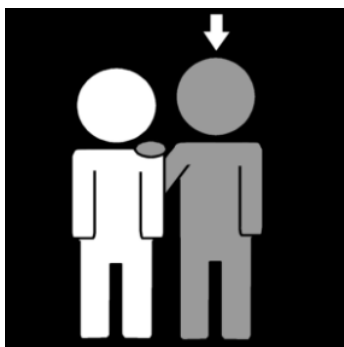
Tyynelässä on hissi.

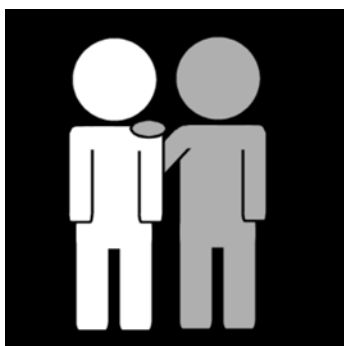
Tyynelä ei ole esteetön.

3 Henkilökunta

X5

Tyynelässä on 5 ohjaajaa.

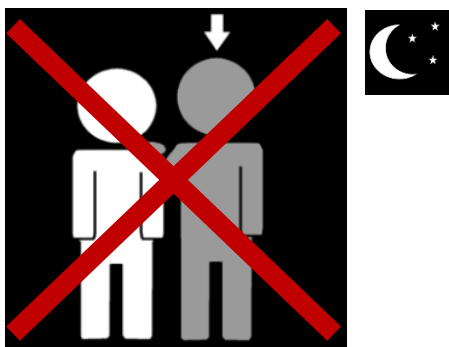
Ohjaajat auttavat aina tarvittaessa.

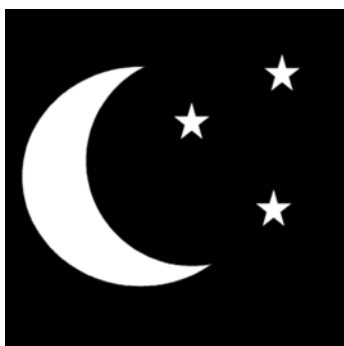
Voit koska tahansa tulla juttelemaan ohjaajille.

Ohjaajat eivät kerro asioitasi eteenpäin.

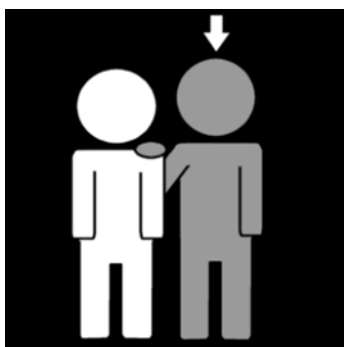
Ohjaajat eivät ole paikalla öisin.

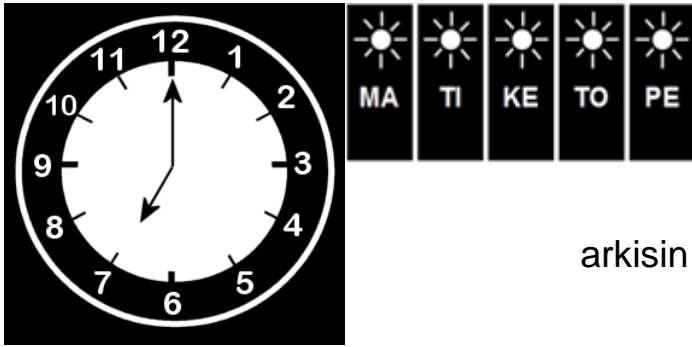
Öisin saat apua

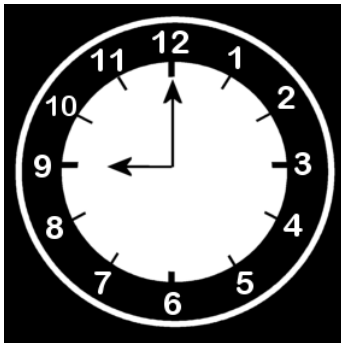
turvapuhelimella.

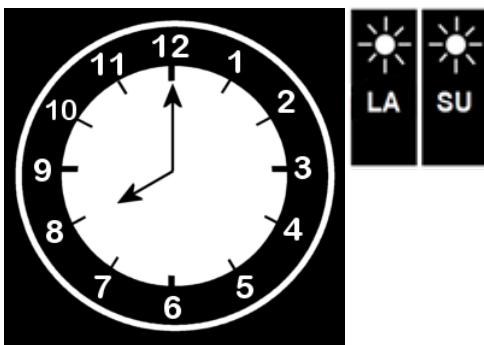
Ohjaajat ovat paikalla

arkisin alkaen kello 7.00

päättyen kello 21.00.

Viikonloppuisin alkaen kello 8.00

päättyen kello 20.30.

4 Käytännöt

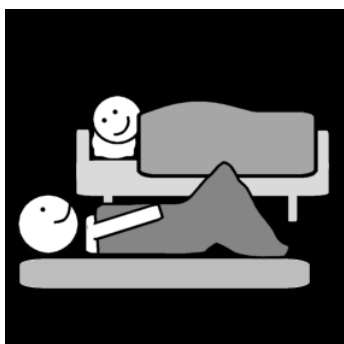
Tyynelässä järjestetään
asukaskokouksia, jossa

voit vaikuttaa Tyynelän asioihin.

Vierailijat ovat tervetulleita.

Vieras voi jäädä yöksi sovittaessa.

Vietämme juhlia, esimerkiksi vappua, pääsiäistä ja joulua.

Voit kutsua vieraita syntymäpäivillesi.

Sinä itse

hankit tarjottavat.

Jokainen on vuorollaan

omien kykyjensä mukaan

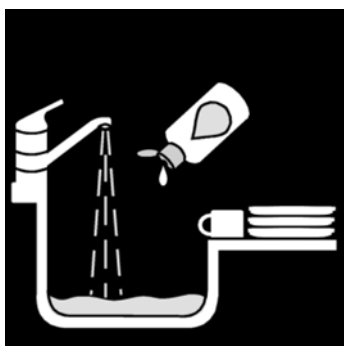
viikkoapulainen.

Tehtäviin kuuluu roskien vienti,

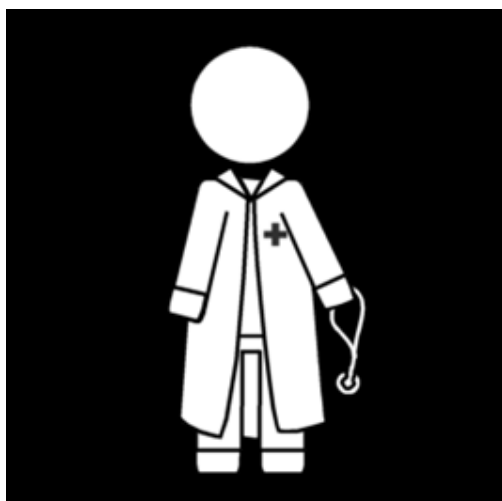

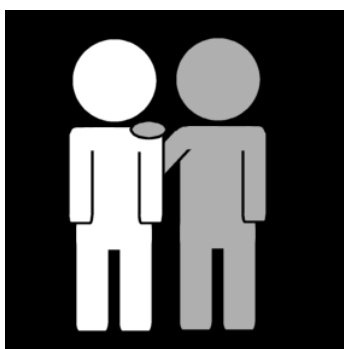
ruokavaunun kanssa auttaminen ja

tiskissä auttaminen.

5 Avun hakeminen

Ohjaajat voivat auttaa

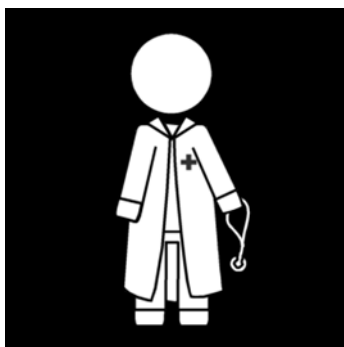
ottamalla yhteyttä

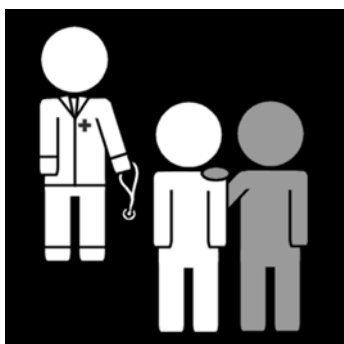
edunvalvojaasi,

sosiaalityöntekijääsi tai

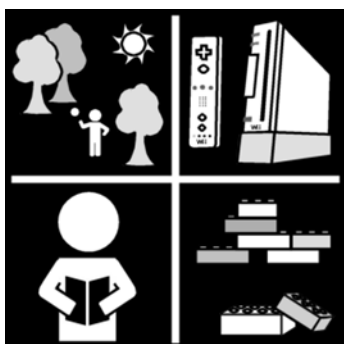
lääkäriisi.

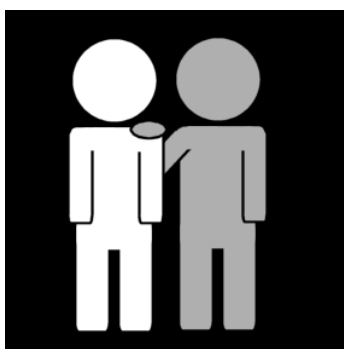
Ohjaajat voivat saattaa sinut lääkäriin.

Sinä itse

päätät vapaa-ajan menoistasi.

Ohjaajat auttavat sinua

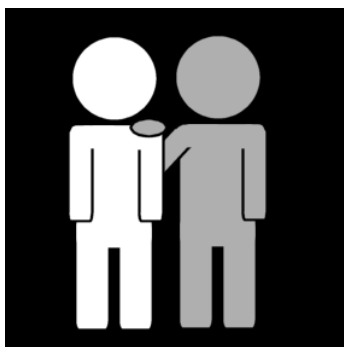
löytämään mieluisia harrastuksia.

Henkilökohtainen avustaja voi auttaa
sinua vapaa-ajalla.

6 Lääkkeet

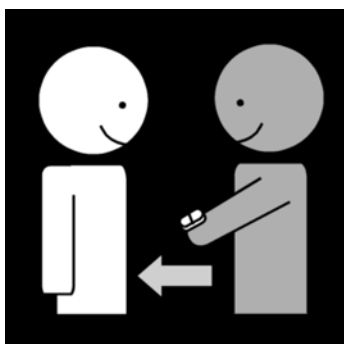
Ohjaajat huolehtivat

lääkehoidosta.

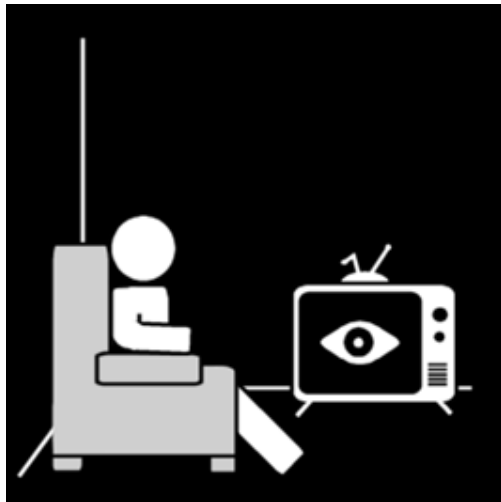

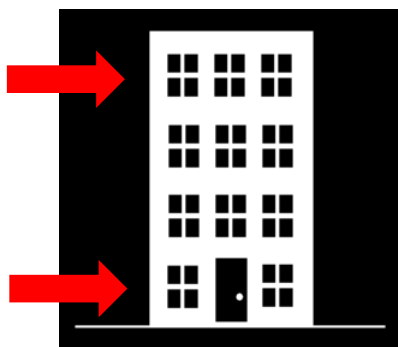
Voit ottaa lääkkeesi itse

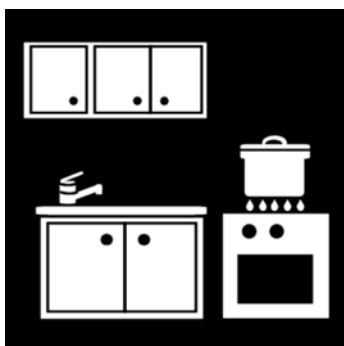
tai ohjaaja voi antaa ne sinulle.

7 Yleiset tilat

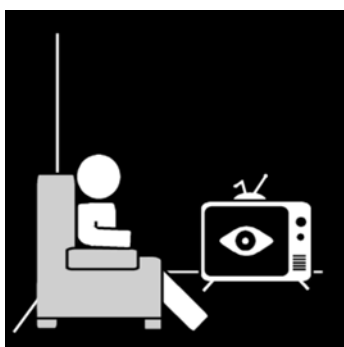

Tyynelän ryhmäkoti on kahdessa kerroksessa.

x 2

Tyynelässä on kaksi keittiötä ja

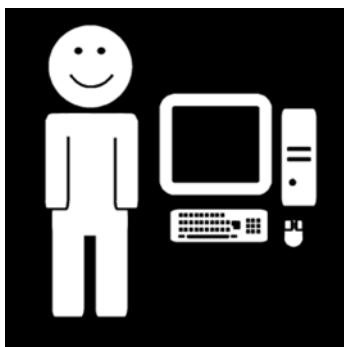

x 2

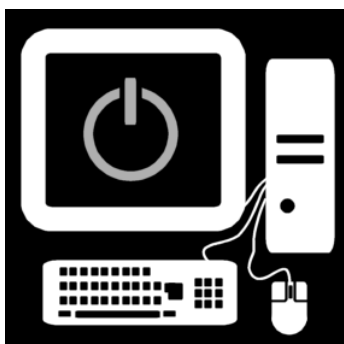
kaksi yhteistä olohuonetta.

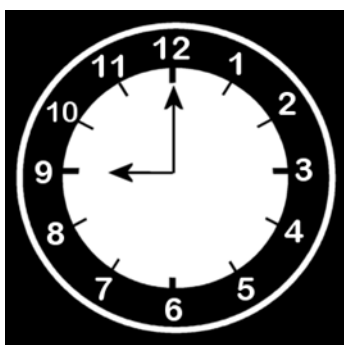
Kummassakin olohuoneessa on televisio.

Yläkerran olohuoneessa on yhteinen tietokone.

Tietokone sammuu

kello 21.00

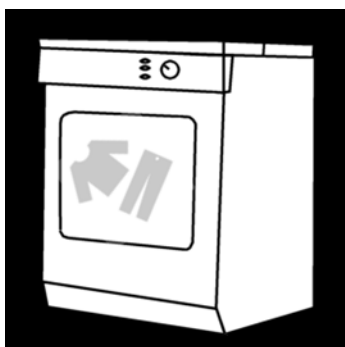
Kellarissa on

sauna,

pesukone ja

kuivausrumpu.

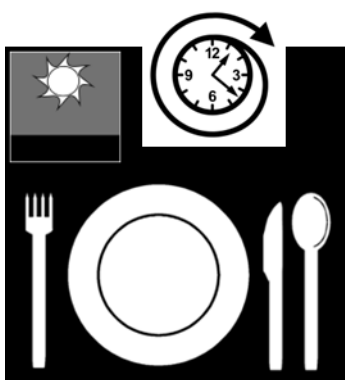
Sauna lämmitetään

keskiviikkona ja

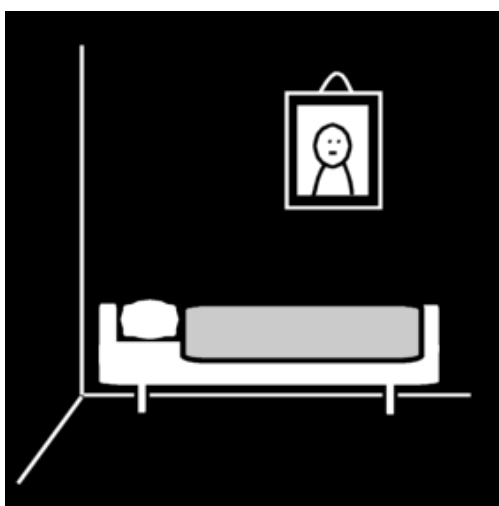

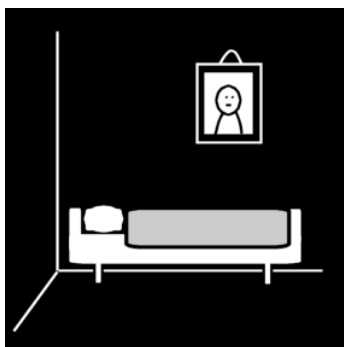
lauantaina

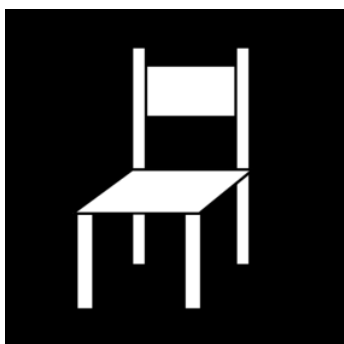
päivällisen jälkeen.

8 Oma huone

Sinulla on oma huone.

Saat sisustaa sen omilla tavaroillasi.

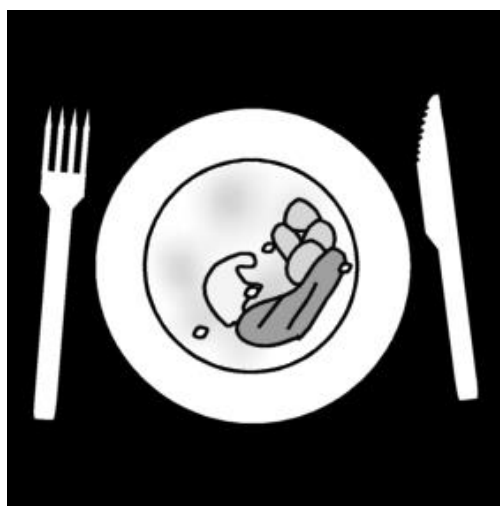

Saat tuoda huoneeseesi esimerkiksi oman kahvinkeitin.

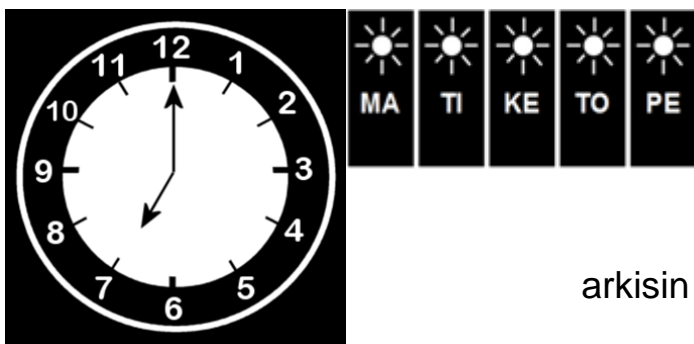
WC löytyy huoneen läheltä.

9 Ruokailut

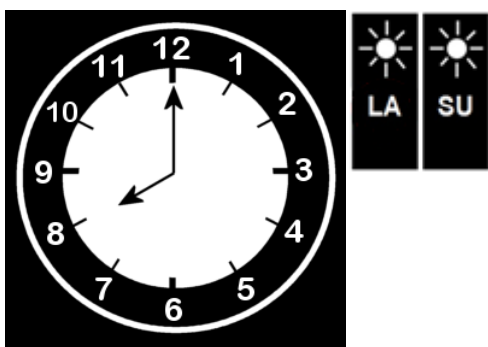

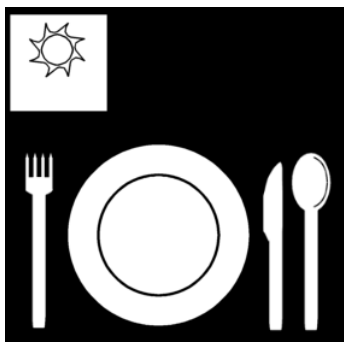
Aamupala alkaa yläkerrassa

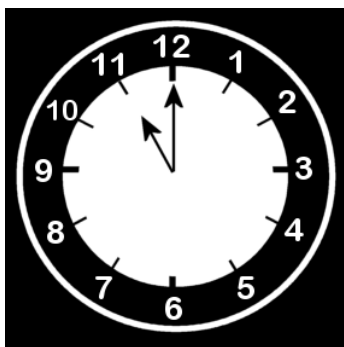
arkisin kello 7.00 jälkeen,

viikonloppuisin kello 8.00 jälkeen.

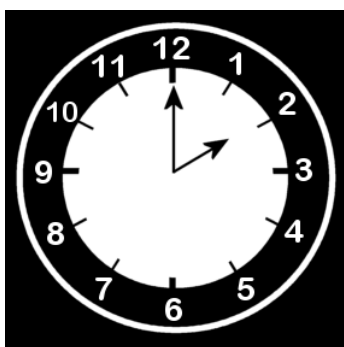
Lounas alkaa yläkerrassa

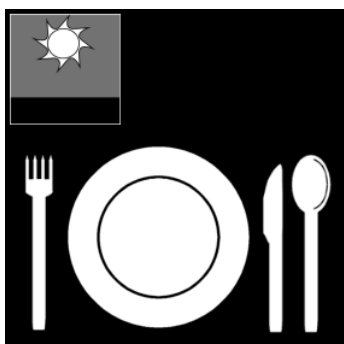
kello 11.00 jälkeen.

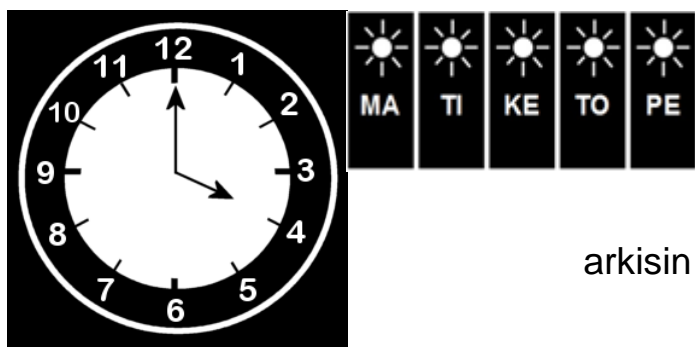
Kahvitauko alkaa yläkerrassa

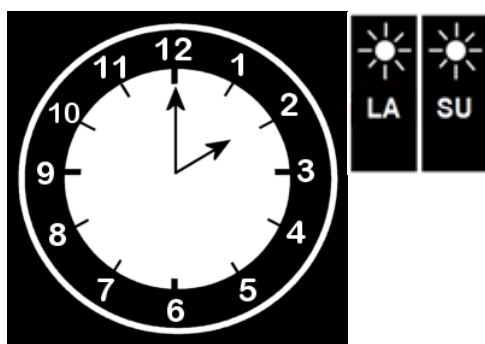
kello 14.00 jälkeen.

Päivällinen alkaa yläkerrassa

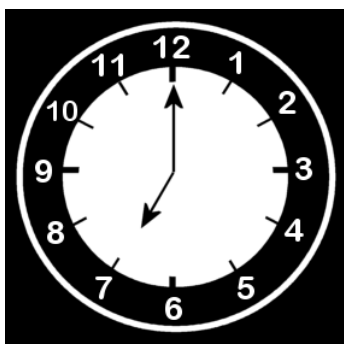
arkisin kello 16.00 jälkeen.

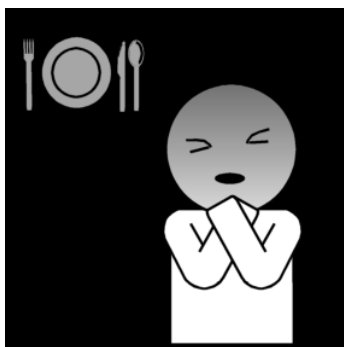
Viikonloppuisin syödään vain yksi
pääateria kello 14.00 jälkeen.

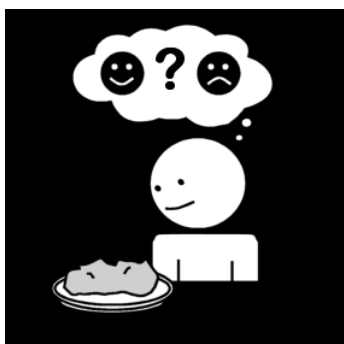
Iltapala alkaa yläkerrassa

kello 19.00 jälkeen.

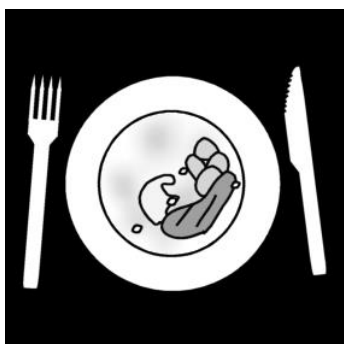
Allergiasi ja

ruokamieltymyksesi otetaan huomioon.

Ilmoitathan jos et pääse ruoka-aikaan syömään,

niin sinulle säästetään ruokaa myöhemmäksi.

10 Siivous

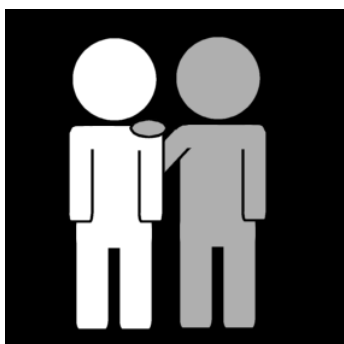
Sinä itse

siivoat huoneesi

kerran viikossa.

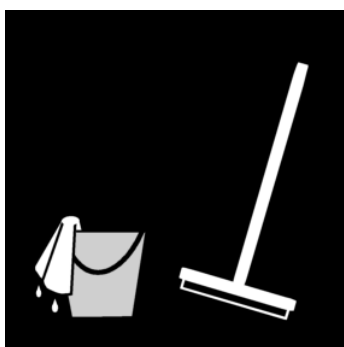
Apua siivoukseen saat ohjaajilta.

Pyyhi pölyt,

imuroi ja

moppaa lattia.

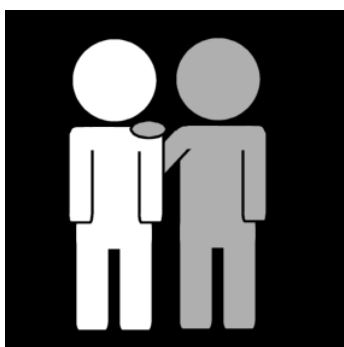
Siivousvälineet löytyvät Tyynelästä
siivouskaapista.

Pyykkiä voit pestä aina kun haluat.

Älä pese yksin, vaan

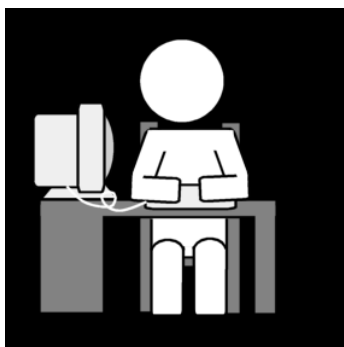
pyydä ohjaaja apuun.

Ripusta pyykit kuivumaan.

11 Toimisto

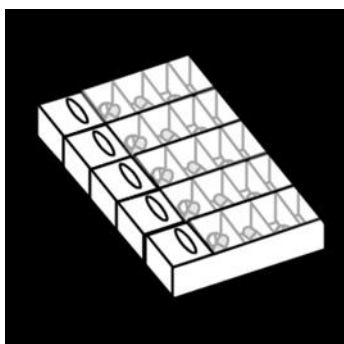
Toimistossa voidaan säilyttää

arvopapereitasi,

käteisvarojasi ja

lääkkeitäsä.

Tehnyt Susanna Malinen.

Kuvat: www.sclera.be

Lukuun ottamatta kuvia:

2, 73, 76: Susanna Malinen muokannut Ritva Hämäläinen Savaksen muokkaamasta Sclera-piktogrammista.

21, 65, 116: Susanna Malinen muokannut Sclera-piktogrammista.

27, 30, 77, 78, 88, 90, 97, 99, 109: tehnyt Henri Hälinen.